

Juuret 3/2001

- Kyröössä

- Vanhassa Ilmajoen pitäjässä

- Laihialla ja Jurvassa



ISONKYRÖN VANHA KIRKKO

Syysterveiset kaikille

Ensimmäisen ”laajemmat juuret” sisältävä julkaisua on nyt valmis ja sen myötä lehti on saanut uusia sivuja ja tervetulleita artikkelien kirjoittajia. Molemmat asiat ovat tervetulleita.

Tutkimusalueen laajennuksen myötä toimikunta on ottanut ensimmäisiä askeleita tiedotustoiminnassa, jonka tarkoituksena on saattaa uusi Juurien toiminta-alue harrastajien tietoisuuteen. Tässä kohdin lukijakunnan aktiivisuudessa on erittäin suuri merkitys. Haastankin kaikki lukijat ”jäsenhankintakampanjaan”. Esittele julkaisumme historiasta kiinnostuneille tuttavillesi. Tällä tavalla julkaisun luulisi saavan lukuisan määrän uusia lukijoita. Kesän ja syksyn aikana lukijakunta on jo kasvanut ilahduttavasti. Tämänhetkinen tilaajamäärä nousee jo reilusti yli 300:n.

Juuret-toimikunta on aloittanut yhteishankkeen Lehmäjoen historiapiirin ja Lehmäjoen peruskoulun kanssa. Tarkoituksena on tuottaa hyvissä ajoin ennen joulua Lehmäjoki julkaisu. Julkaisun sisältö käsittelee luonnollisesta Lehmäjoen kylää ja sen elämää lyhyemmällä ja pidemmällä aikavälillä. Hanke on erittäin merkittävä kaikille osapuolille. Onnistuessaan se voi toimia pääavauksena tulevaisuudessa samankaltaisille yhteishankkeille koko toiminta-alueella. Uskallamme sanoa, että Juuret-toimikunnan jäsenistöltä löytyy niin paljon historiatietoa ja toisaalta toimikunta pystyy kantamaan osansa taloudellisesta riskistä, jolloin olemme tasavertainen kumppani lähes missä tahansa tämänkaltaisessa hankkeessa.

Syksyn aikana olemme hankkineet yli 4000 markan edestä Isoakyröä käsitteleviä mikrofilmijä. Toimikunnalla on käytettävissä kaikki saatavilla olevat rippikirjat ja ns. puhtaaksikirjoitetut syntyneiden-, kastettujen- ja vihittyjenluettelot. Ensivaiheessa filmit ovat käytössä Kyrönmaan Opiston Sukututkimuspiirissä, mutta varmasti saamme niistä muutakin hyötyä.

Lehden painamisen aikana toimikunta pitää syyskokouksen, jossa linjataan ensivuoden toimintaa ja linjauksia. Juurien laajenemisen tiedottaminen ja tunnetuksi tekemisessä on vielä paljon puuhastelua.

Syksyn aikana toimikunta on painattanut erillisjulkaisun, jonka esittely löytyy toisaalta lehdestä.

Terveisin Matti Lehtiö

Juuret 3/2001 sisältö:

Juuret Kyröössä

<i>Inarin Kyröt</i>	s. 3
<i>Emäntä, renki ja rakkaus</i>	s. 4
<i>Ylistarossa suomennetut sukunimet</i>	s. 5
<i>Ambrosius Lijkman</i>	s. 8
<i>Mäkkylän asukkaita ja sukua osa I</i>	s. 9
<i>Untamalan kylän uudisasutus ennen Isoavihaa</i>	s.13
Juuret vanhassa Ilmajoen pitäjässä	
<i>Jonas Hielte - Trollkarl</i>	s.17
<i>Ilmajoen kartta</i>	s.22
<i>Ilmajoki vuoden 1691 kartalla</i>	s.24
<i>Ilmajoen unohtunut mestauspaikka</i>	s.26
<i>Santavuoden taistelusta kulunut 400 vuotta</i>	s.28
Juuret Laihialla ja Jurvassa	
<i>Kun Jurvaa muinoin asutettiin</i>	s.29

Yhteyshenkilöitä:

Puheenjohtaja	Matti Lehtiö	Isokyrö	matti.lehtio@designor.con	puh. 06-4785565
Rahastonhoitaja	Tapani Pihlajainen	Isokyrö	tapani.pihlajainen@nic.fi	puh. 06-4713509
Ilmajoki	Tapio Piirto	Ilmajoki	rommelinmaki@yahoo.com	puh. 04-4229944

Julkaisussa olevia artikkeleita tai niissä esiintyviä tietoja saa lainata kunhan muistaa merkitä lähteen

Juuret Kyröössä

Inarin Kyröt

Edellisessä numerossa julkaistu artikkeli ”*Iso-kyröläiset Lappia raivaamassa 200 vuotta takaperin*” sai osakseen tavallista laajempaa mielenkiintoa. Perheemme lomamatka suuntautui tämä kesänä mm. Pohjois-Ruotsiin, jossa tutustuimme Vittangin pitäjään. Vittangin kirkon vieressä seiso muistopaasi, joka oli pystytetty alueen ensimmäisen asukkaan **Heikki Mikonpojan** kunniaksi. Heikki oli muuttanut alueelle v. 1674 Pellon pitäjstä Suomesta. Mielenkiintoiseksi Heikin teki hänen lisänimensä **Kyrö**. Lapissa näytti siten asuneen Kyrö-nimisiä henkilöitä jo paljon ennen vuotta 1727, jolloin isokyröläisen Heikki Mikonpojan mainittiin syntyneen. Edellisessä artikkelissa esiintuomani epäily tarinan paikkansapitävyydestä sai siis muistomerkin tekstistä vahvaa tukea.

Lisäksi sain monelta lisätietoja Kyrö-nimisten henkilöiden asumisesta Lapissa ja näiden juuret näyttävät ulottuvan ainakin 1600-luvun alkuun saakka. Vaikka tarina näin osoittautuikin paikkansapitämättömäksi, elää alueella kuitenkin vahvana perimätieto ensimmäisten Kyröjen saapumisesta alun perin Pohjanmaalta. Henkilökohtaisesti uskon, että liikkeelle panevana voimana tarinassa on kuitenkin ollut pääasiassa sama nimi. Lainaan jäljempänä kahden Kyrö-sukua tutkineen henkilön tutkimustuloksia, joiden avulla lukijalle piirtyy tarkempi kuva Lapin Kyröjen henkilöistä ja vaiheista.

Luostarinen Usko: Lyhyt kertomus Inarin Kyröistä ja heidän elinympäristöstään:

Henrik Kyrön syntymäajoilta ja sitä vanhemmilta ajoilta on vain vajavaisia tietoja henkilöiden syntymäajoista ja muista henkilötiedoista. Niinpä Henrikin kohdalla voimme Soankylän [Sodankylän?] rippikirjasta löytää ainoastaan sen, että äidin nimi oli Anna ja hän oli 1704 syntynyt ja että hän oli käynyt ripillä miehensä Michelin kanssa

ainakin vielä vuonna 1738 ja yksin seuraavana vuonna. Samassa rippikirjan kohdassa mainitaan Henrikin sisaruksista Margeta (s. 1.12.1729) ja Walborg (s. 9.2.1732).

Kittilän maakirjassa vuodelta 1695 oli Mikko Kyrö talollisena, mutta muitakin Kyrö-perheitä ilmeisesti tuolla Kittilän ja Enontekiön raja-alueella oli. On erittäin mahdollista, että meidän Henrik Kyröimme isä oli yllämainitun Mikko-poika, mutta jämptit syntymä- ja kuolinajat hänen ja vaimonsa kohdalla puuttuvat kirkonkirjoista. Tietoja näistä henkilöistä voi saada epäsuorasti käräjä- ja verotustietojen kautta, mutta pieni epävarmuus tietojen oikeellisuudesta jää kuitenkin elämään 1700-lukua edeltävältä ajalta.

Toki tietoa Kyröistä on vanhemmaltakin ajoilta. Tohtori Jouko Vahtola on selvitellyt pohjalaisia sukunimiä ja todennut Kyröjä asuneen jo ainakin 1400–1500-luvuilla Pohjanlahden pohjoisen kaaren tuntumassa Oulun eteläpuolelta alkaen--.

Reijo Lukkarinen: Kittilän vanhimmat suvut:

<i>Pietari</i>	<i>Kyrö</i>	<i>s. 1590</i>
<i>Mikko Pietarinpoika</i>	<i>Kyrö</i>	<i>s. 1615</i>
<i>asui Ala- ja Ylikyrössä</i>		
<i>Mikko Mikonpoika</i>	<i>Kyrö</i>	<i>s. 1649</i>
<i>pso Margareetta Hetta</i>		
<i>Mikko Mikonpoika</i>	<i>Kyrö</i>	<i>s. 1687</i>
<i>pso Anna</i>		
<i>Heikki Mikonpoika</i>	<i>Kyrö</i>	<i>s. 1727</i>

Matti Lehtiö

(Kiitokset kaikille aineistoa lähettäneille!)

Emäntä, renki ja rakkaus

Suomen asutuksen yleisluettelosta ja sen pohjana olevista alkuperäislähteistä selviää, että Ylistarossa vuonna 1734 muuan Kaappo nai Torkkolan kylän Suomalaisen talon perin nuoren Liisatyttären ja tuli taloon kotivävyksi. Liisan isä Jaakko puolestaan oli tullut taloon Isonvihan aikaan, edellisen asujan kaaduttua Napuen taistelussa, ja hänellä oli vuodelta 1725 maaherran päätös oikeuksistaan (Isonkyrön käräjät 10.10.1751). Vuonna 1739 Jaakko suostui jakamaan kokomanttaalin talon kahteen puolikkaaseen, mutta asujien asiat eivät sujuneet sovussa. Syksyllä 1741 Jaakko ja Kaappo käräjöivät talon tallin rakentamisesta; sovittiin että Jaakko maksaa siitä Kaapolle 18 taalaria. Samoilla käräjillä Jaakko vaati vävyltään korvausta yhdeksän päivän työstä heidän yhteisellä tervahaudallaan, joka apen mielestä oli palanut Kaapon huolimattomuuden vuoksi. Kaappoa ei katsottu syy-pääksi paloon ja kun hänkin menetti siinä tervansa, apen vaatimus hylättiin (Isonkyrön käräjät 8. ym. 9.1741).

Vuonna 1748 tai 1749 Kaappo Suomalainen tuntemattomaksi jäävästä syystä halvaantui ja joutui loppuiäkseen vuoteenomaksi. Vastuu talosta lankesi Liisa-vaimolle. Vanhaisäntä Jaakko Erkinpoikakin pystyi osallistumaan töihin, mutta kuoli 62-vuotiaana kesällä 1754 (www.genealogia.fi/hiski). Kaapon halvaannuttua taloon otettiin rengiksi vanhanisännän kaima, 18-vuotias Jaakko. Tämä osoittautui toimen mieheksi, johon 12 vuotta vanhempi Liisa kovasti mieltyi.

Keväällä 1755 Jaakko ja Liisa komennettiin käräjille, kun pitäjällä yleisesti puhuttiin että heillä oli suhde. Asiasta oli keskusteltu kirkkoraadissakin, joka pyysi kihlakunnankäräjiä ottamaan asian tutkittavakseen. Lasta ei suhteesta ollut todisteena, ja kumpikin syytetty sen kiisti. Useiden todistajien lausuntojen perusteella näyttää kuitenkin ilmiselvältä, että Liisalla ja Jaakolla oli pitkäaikainen suhde. Käräjien lautakunta oli silti haluton heitä tuomitsemaan ja antoi heistä myönteisen todistuksen: Ilmiannetut olivat kyllä erottamattomat, mutta kumpaakaan ei ollut ulkoaviollisesta seksistä aiemmin rangaistu, ja pitäjää kiertäneen huhun mukaan he olivat vain olleet epäilyttävän paljon yhdessä, mihin oli vaikuttanut se, että Jaakko-renki oli isännän tavoin huolehtinut talosta. Myös liikuntakyvytön Kaappo-isäntä tietävästi suhtautui tilanteeseen ymmärtäväisesti. Niinpä kihlakunnantu-

mari määräsi Jaakon valalla vannomaan että suhdetta ei ollut, ja jotta hänelle jäisi aikaa ajatella valan merkitystä, vannominen tapahtuisi seuraavilla käräjillä (Isonkyrön käräjät 12. ym. 4.1755).

Tavan mukaan oli seurakunnan kirkkoherra koettanut saada Jaakkoa tunnustamaan syntinsä, ja valan merkitystä tähdensi syyskäräjillä vielä tuomarikin, mutta sormet Raamatulla Jaakko vannoi, ettei koskaan ollut sukupuolisuhteessa Liisa-emäntäänsä. Ympäristölle suhde oli kuitenkin niin selvä, että nimismies vaati, että Jaakkoa kiellettäisiin jatkamasta Liisan renkinä. Lautamies Matti Lahti sanoi siinä tapauksessa mielellään ottavansa Jaakon palvelukseensa, hänellä kun oli 5/6 manttaalin talossaan vain yksi puolikasvuinen renkipoi-ka. Liisakin pyysi saada pitää Jaakon, vaikka hänen 2 manttaalin talossaan oli tämän lisäksi kaksi muuta renkiä. Jaakon vannottua ettei suhdetta ollut, oikeuden ei auttanut kuin vapauttaa Jaakko ja Liisa syytöksestä. Kuitenkin Jaakon piti lähteä talosta ja seuraavana pestuupäivänä astua Matti Lahden palvelukseen, muodollisena perusteena Suomalaisen renkimäärän riittävyys ja Lahden pula (Isonkyrön käräjät 10. ym. 11.1755). Ilmeisesti Jaakko pysyi paikkakunnalla rengin töissä eri taloissa, ja kovin epätodennäköiseltä tuntuu, että hän ja Liisa olisivat niinäkään vuosina toistensa seuraa vältelleet.

Tarinan loppu selviää Isonkyrön seurakunnan historiakirjoista (www.genealogia.fi/hiski). Kaappo Suomalainen kuoli helmikuussa 1758, ja vuosi ja kaksi viikkoa sen jälkeen vihittiin Liisa avioliittoon Kaukolan Tuokossa silloin renkinä olleen Jaakko Juhonpojan kanssa. Että kysymyksessä oli sama Jaakko vahvistuu siitä, että kuollessaan tapaturmaisesti kesäkuussa 1780 Suomalaisen Jaakko-isäntä oli vain 50-vuotias eli oli ollut juuri 18-vuotias silloin kun taloon tuli Jaakko-niminen renki. Liisa eli leskenä vielä tammikuuhun 1798 ja kuoli 79 vuoden iässä.

Kertomus sai Liisan ja Jaakon kannalta onnellisen lopun, he saivat toisensa virallisestikin. Kaapon elämässä taas vastoinkäymisiä riitti. Halvaantunut mies oli sänkyyn hoidettavassa kunnossa, ja käräjöpöytäkirjoista voi päätellä puolisoiden etääntymisen myös arkisen kanssakäymisen tasolla.

Ympäristön suhtautuminen tilanteeseen oli mielenkiintoinen. Laki ja perinnäistavat määräisivät yhteisön reagoimaan emännän ja rengin laittomaan suhteeseen, mutta tuomiovallan käyttö oli innoton-

ta ja vastentahtoista. Lautamiehet olivat pitäjän isäntiä, ja Liisa Suomalainen ja isäntärenki Jaakko olivat heidän kanssaan tasavertaisia. He hoitivat taloa hyvin, eikä ympäristöllä näyttänyt olevan vähimmäistarvetta suurempaa intoa ryhtyä heitä moraalisesti hätistelemään.

Varmaan yhteisö näki ja ymmärsi Liisan ja Jaakon suhteen vakavuuden, sillä heidän rakkau-

tensa välittyä uskottavasti vuosisatojen ylikin käräjöpöytäkirjaan tallennetuista todistajanlausunnoista.

Raimo Salokangas

Ylistarossa suomennetut sukunimet

Kun edellisessä Juuret julkaisussa julkaistiin Isonkyrön alueelle suomennetut sukunimet, on nyt vuorossa Ylistaron pitäjä. Vähänkyrön osalta suomennettujen nimilista on edelleen kateissa.

Alla olevassa nimilistassa huomiota herättää Isonkyrön tapaan muutaman ikivanhan Kyröläisnimen kuulumisen muuttamisen kohteena olevaan nimiaineistoon (Töyli ja Plökki). Edelleen kannat-

taa huomioida myös usea etunimen muuttaminen samassa yhteydessä vastaamaan henkilön käytössä olevaksi muodoksi.

Valitettavasti artikkeli ei sisällä tarkkaa sukunimen muutosajankohtaa, joka kuitenkin lienee vuosi 1934.

Matti Lehtiö

Ahloth Iisak	Leppälahti Iisakki	Björn Juho	Koivusalo Juho
Ahloth Maria	Leppälahti Maria	Björn Sanna	Koivusalo Sanna
Ahloth Hedvig	Leppälä Hedvig	Björn Anna	Rantanen Anna
Asplund Liisa	Niemi Liisa	Björn Juho Kustaa	Rantanen Juho Kustaa
Asplund Matti Wihtori	Niemi Matti Wihtori	Björn Liisa	Rantanen Liisa
Back Alexander	Mäkinen Aleksanteri	Blomqvist Maria	Hietala Maria
Back Kustaa	Mäkinen Kustaa	Blomqvist Sanni	Hietala Sanni
Back Hetviiki	Nieminen Hetviiki	Blomqvist Jaakko	Oksanen Jaakko
Back Juho	Nieminen Juho	Blomqvist Matti	Oksanen Matti
Backa Justina	Mäenpää Justiina	Blomqvist Sanna	Oksanen Sanna
Berg Sanna	Halme Sanna	Bom Heikki	Sulku Heikki
Berg Anna Sofia	Karhunmäki Anna Sofia	Bom Maria	Sulku Maria
Berg Liisa	Karhunmäki Liisa	Bruhn Albinus	Aarnio Alpiinos
Berg Liisa	Karhumäki Liisa	Bruhn Jacob	Aarnio Jacob
Berg Sofia	Karhunmäki Sofia	Bäck Hermann	Luoma Hermann
Berkovits Anna Sofia	Pehko Anna Sofia	Fahlström Matti	Peltonen Matti
Berkovits Jaakko	Pehko Jaakko	Fahlström Juha	Ranta Juha
Björk Juho	Kivimäki Juho	Fahlström Ellen Julia	Wirta Ellen Julia
Björk Sanna	Kivimäki Sanna	Fahlström Hedvig Elisapetti	(nimi puuttuu)
Björk Iisak	Koivunen Iisak	Fahlström Herman	Wirta Herman
Björk Maria	Koivunen Maria	Fahlström Kustaa	Wirta Kustaa
Björk Antti	Koivuniemi Antti	Fahlström Susanna	Wirta Susanna
Björk Jaakko Oskar	Koivuniemi Jaakko Oskar	Fallström Isak	Saarimaa Iisak
Björk Maria Helvi	Koivuniemi Maria Helvi	Fallström Jaakko Petter	Saarimaa Jaakko
Björk Maria	Mäenpää Maria	Fallström Juho Heikki	Saarimaa Juho
Björk Sanna	Mäenpää Sanna	Fallström Matti Emil	Saarimaa Matti
Björk Tuomas	Mäenpää Tuomas	Fallström Jaakko Viktor	Saarimaa Vihtori
Björk Jaakko	Viitamäki Jaakko	Fiks Henrik	Ahtila Henrik
Björk Maria Sofia	Viitamäki Maria Sofia	Fiks Heta Stiina	Ahtila Heta Stiina
Björk Juho	Viitaniemi Juho	Flink Juha	Kivistö Juha
Björk Kreetta	Viitaniemi Kreetta	Flink Johan	Pajula Johan
Björk Sanna Kreetta	Viitaniemi Sanna Kreetta	Flink Juho Hermann	Tuominen Juha Hermann
Björn Herman	Ahtahainen Herman	Flintta Hilja Maria	Saari Hilja

Flintta Juho	Saari Juho	Knapp Juho	Peltomäki Juho
Fohlström Frans Iisak	Mäkelä Frans Iisak	Kranni Helviiki	Ranta Helviiki
Forsman Kreetta	Koski Kreetta	Kranni Herman	Ranta Herman
Forsman Justiina	Koskinen Justiina	Kranni Maria	Ranta Maria
Frans Herman	Hietämäki Herman	Kranni Iisakki	Vuorenmaa Iisakki
Fredrikson Antti Wilhelm	Lehtioja Antti Wilhelm	Kranni Leena	Vuorenmaa Leena
Fredrikson Maria	Lehtioja Maria	Krans Emilia	Larvala Emilia
Fredrikson Sanna Josefiina	Lehtioja Sanna Josefiina	Krans Jaakko	Larvala Jaakko
Färman Herman	Rantanen Hermann	Krans Maria	Larvala Maria
Färman Miina	Rantanen Miina	Krans Johan Emil	Pihlajämäki Juho
Färman Jaakko	Rintämäki Jaakko	Krans Sanna	Pihlajämäki Sanna
Färman Kaarlo Kustaa	Rintämäki Kaarlo Kustaa	Kruut Lauri	Kanervo Lauri
Hahne Iisakki	Jaakkola Iisakki	Kyndberg Liisa	Wuorenmaa Liisa
Hahne Jaakko	Jaakkola Jaakko	Kyndberg Jaakko	Kallionväli Jaakko
Hahne Susanna	Jaakkola Susanna	Kyndberg Jaakko	Kallionväli Jaakko
Hahne Antti	Kujala Antti	Källström Johanna	Wirta Johanna
Hahne Jaakko	Peltoniemi Jaakko	Larm Iida	Hautala Iida
Hellman Aino Aleksandra	Kaskio Aino Aleksandra	Larm Kaisa Sofia	Lähdesmäki Kaisa Sofia
Hellman Lauri Juho	Kaskio Lauri Juho	Larm Juho	Palomäki Juho
Hjelt Jaakko	Hautalahti Jaakko	Larm Ida	Rajala Iita
Hjelt Maria	Hautalahti Maria	Laurell Betti	Lauria Betti
Hjerp Matti	Halmo Matti	Laurell Maria	Laurio Maria
Hjerp Hilma Justiina	Tuominen Hilma Justiina	Laurel Tuomas	Laurio Tuomas
Hjort Sanna	Tuomi Sanna	Levo'n Toivo	Terho Toivo
Hägglin Matti	Tuomisto Matti	Liljeqvist Maria Sofia	Ristimäki Maria Sofia
Hägström Alfred	Siltala Alfred	Liljeqvist Victor	Ristimäki Vihtori
Hällberg Liisa	Koskela Liisa	Liljeqvist William	Ristimäki William
Hällberg Eliina	Pihlajaveri Eliina	Lillbacka Jaakko	Mäkinen Jaakko
Hällberg Iisakki	Pihlajavesi Iisakki	Lillbacka Iisakki	Mäkinen Iisakki
Hällberg Maria	Pihlajavesi Maria	Lillbacka Maria	Mäkinen Maria
Hög Juho Oskari	Saarimaa Juho Oskari	Lillbacka Sanna	Mäkinen Sanna
Högbacka Josef	Lehto Josef	Lillbacka Iisakki	Kivimäki Iisakki
Högbacka Lempi	Lehto Lempi	Lillbacka Jaakko	Kivimäki Jaakko
Högman Iisakki Oskari	Larvakorpi Iisakki Oskari	Lillbacka Juha	Kivimäki Juha
Girs Jaakko	Hyyppä Jaakko	Lillbacka Maria Sofia	Kivimäki Maria Sofia
Girs Josefiina	Hyyppä Josefiina	Lillbacka Matti	Kivimäki Matti
Girs Liisa	Hyyppä Liisa	Lillbacka Sanna Liisa	Kivimäki Sanna Liisa
Jernberg Heikki	Rantanen Heikki	Lillberg Hedvig	Wuori Helvi
Juslin Antti	Koivula Antti	Lillberg Sofija	Wuori Sofija
Juslin Matti	Koivula Matti	Lindberg Emilia	Warpula Emilia
Juslin Tuomas	Ranta Maria	Lindberg Margareta	Warpula Margareta
Juslin Tuomas	Ridanpää Tuomas	Lindberg Lisa Greta	Warpula Liisa Greetta
Juth Jaakko	Hangasmaa Jaakko	Lindholm Sanna	Ollikkala Sanna
Juth Juho	Hangasmaa Juho	Lindholm Heikki	Ollikkala Heikki
Juth Maria	Hangasmaa Maria	Lindroos Jaakko	Koskiniemi Jaakko
Järnberg Juho Kustaa	Altonen Juho Kustaa	Lindroos Juho	Koskiniemi Juho
Kant Jaakko	Rintala Jaakko	Lindqvist Justiina	Haapamäki Justiina
Kant Juho	Rintala Juho	Lindqvist Matti	Leppinen Matti
Kant Matti	Rintala Matti	Lindqvist Sofia	Leppinen Sofia
Klang Juho	Hautamäki Juho	Lundgren Maria Sofia	Koivikko Maria
Klang Sanna	Hautamäki Sanna	Löf Greta	Lehto Kreetta
Klang Juho	Heino Juho	Löf Maria Matilda	Lehto Maria Matilda
Klara Liisa	Peltola Liisa	Löfberg Emilia	Mäkelä Emilia
Kling Liisa	Peltola Liisa	Löfberg Jaakko	Katajamäki Jaakko
Kling Esa	Koskela Esa	Löfberg Juha	Koskinen Juha
Kling Juho	Koskela Juho	Löfberg Kreetta	Koskinen Kreetta
Kling Justiina	Koskela Justiina	Löfberg Mathilda Justiina	Koskinen Matilda Justiina
Kling Liisa	Koskela Liisa	Löfberg Matti	Mäkelä Matti
Kling Juho	Luoma Juho	Nikus Maria	Kuivinen Maria
Kling Susanna	Luoma Susanna	Nybacka Kustaa	Mäki Kustaa
Kling Juho	Luoma Juho	Nybacka Kustaa	Uusimäki Kustaa
Knapp Jaakko	Peltomäki Jaakko	Nylund Kustaa	Uusilehto Kustaa

Nyman Tuomas	Nurminen Tuomas	Silfverberg Lauri	Hopiavaara Lauri
Nyman Jaakko	Tuomi Jaakko	Silfverberg Tilta	Hopiavaara Tilta
Nyman Maria	Tuomi Maria	Sjöholm F.A.	Mäki F.A.
Ormalm Sanni	Lähde Sanni	Sjöholm Maria	Mäki Maria
Ormalm Jaakko	Malmi Jaakko	Sjösten Alma	Hölsö Alma
Pihlman Juho	Poutanen Juho	Sjösten Eveliina	Hälsö Eveliina
Pikibruuki Iisakki	Koivumäki Iisakki	Sjösten Mikko Oskar	Hölsö Mikko Oskar
Pikibruuki Juho	Koivumäki Juho	Smalarm Kustaa	Lakso Kustaa
Pikibruuki Jemiina	Niemelä Jemiina	Snell Maria	Suominen Maria
Pikibruuki Jaakko	Niemelä Jaakko	Spoof Jaakko	Männistö Jaakko
Plym Sanna	Lehtisaari Sanna	Spoof Kustaa	Salo Kustaa
Plym Antti	Soini Antti	Stat Matti	Luoma Matti
Plökki Juho	Jokirinta Juho	Stenberg Iisak	Kallio Iisak
Plökki Maria	Jokirinta Maria	Stenberg Liisa	Kallio Liisa
Plökki Maria	Jokirinta Maria	Stenberg Juha	Kivelä Juha
Plökki Matias Emeli	Jokirinta Matias Eemeli	Stenberg Greeta Eufemia	Kivelä Kreetta Eufemia
Plökki Jaakko	Ylitalo Jaakko	Stenberg Juho	Vuorinen Juho
Plökki Jenny Elisabeth	Ylitalo Jenny Elisabet	Stenberg Maria	Vuorinen Maria
Plökki Juho	Ylitalo Juho	Stenfors Juha Wihtori	Kivikoski Juha Wihtori
Plökki Kustaa Olavi	Ylitalo Kustaa Olavi	Stenfors Kalle	Kivikoski Kalle
Plökki Tuomas Richart	Ylitalo Tuomas Richart	Stenfors Maria Greta	Kivikoski Maria Kreetta
Purlin Juho	Järvi Juho	Stenfors Saima Sigfid	Kivikoski Saima Sigfid
Purlin Helena	Järvinen Helena	Stenfors Serafia	Koskela Serafia
Purlin Ida	Järvinen Ida	Stenfors Viljam	Koskela Viljami
Purlin Matti	Keskinen Matti	Storek Sanna	Peltonen Sanna
Purlin Matti vanh.	Korpilahti Matti	Storek Jaakko	Tamminen Jaakko
Purlin Matti nuor.	Korpilahti Matti	Storek Kustaa	Tuomisto Kustaa
Purlin Juho	Punkari Juho	Storek Iida	Vuorenrinta Iida
Purlin Iisakki	Wälimäki Iisakki	Storek Jaakko	Vuorenrinta Jaakko
Purlin Juho Kustaa	Wälimäki Juho Kustaa	Storek Matti	Vuorenrinta Matti
Purlin Kustaa	Wälimäki Kustaa	Storman Juho August	Tuomisto Juho Aukusti
Purlin Maria	Wälimäki Maria	Strandberg Jaakko	Pihlajaniemi Jaakko
Purlin Matti	Wälimäki Matti	Sundberg Jaakko	Korvenperä Jaakko
Rask Juho	Lehto Juho	Sundberg Liisa	Korvenperä Liisa
Rask Liisa	Mäki Liisa	Sundström Heikki	Salmi Heikki
Renvall Jenny Emilia	Kerovuori Jenny Emilia	Sundström Liisa	Salmi Liisa
Renvall Johannes Alexander	Kerovuori Hannes Santeri	Sulin Liisa	Riskula Liisa
Renvall Joseff Julius	Kerovuori Josef Julius	Sulin Maria	Riskula Liisa
Rislachius Jaakko	Mäenpää Jaakko	Sulin Matti	Riskula Matti
Rislachius Jaakko	Mäenpää Jaakko	Sulin Susanna	Riskula Susanna
Rislachius Maria	Mäenpää Maria	Sved Mikko	Lehtonen Mikko
Rislachius Juho	Tuuri Juho	Sved Juho	Puska Juho
Rislachius Maria	Korpi Maria	Sved Heikki Emil	Rintanen Heikki Emil
Rislachius Matti	Tuuri Matti	Sved Johan Mikko	Rintanen Juha Mikko
Roos F.G.	Suomela F.G.	Sved Liisa	Rintanen Liisa
Roos Sanna	Suomela Sanna	Sved Isak	Talvitie Iisakki
Rosbackka Maria	Ruusunen Maria	Sved Maria	Talvitie Maria
Rönn Kustaa	Kuivinen Kustaa	Sved Maria Lovisa	Talvitie MariaLoviisa
Rönn Liisa	Kuivinen Liisa	Sved Matti	Yliluoma Matti
Rönn Jaakko	Mattila Jaakko	Söyring Jaakko	Nurminen Jaakko
Rönn MariaJohanna	Mattila Maria Johanna	Söyring nuor. Jaakko	Nurminen Jaakko
Rönn Sofiia	Mattila Sofiia	Söyring Juha	Nurminen Juha
Rönn Jaakko	Pihlaja Jaakko	Söyring Liisa	Nurminen Liisa
Rönn Maria	Pihlaja Maria	Taxell Juho Edvard	Haanpää Juho Edvard
Rönn Esa Emil	Pihlajamäki Esa Emil	Taxell Sofia	Haanpää Sofia
Rönn Juho	Pihlajamäki Juho	Till Esa	Koivisto Esa
Sabel Jaakko	Rantanen Jaakko	Tilvist Juho	Pihlajamäki Juha
Sandberg Jaakko	Rantakarhu Jaakko	Tilvist Justiina	Pihlajaäki Justiina
Siik Elisabet	Rintamäki Elisabet	Tilvist Matti	Pihlajamäki Matti
Silfverberg Ilmo	Hopiavaara Ilmo	Tilvist Juho	Pohto Juho
Silfverberg Juho	Hopiavaara Juho	Trast Juho	Kivimäki Juho
Silfverberg Kreetta	Hopiavaara Kreetta	Trast Serafiia	Pihlajamäki Fiia

Trast Matti	Pihlajamäki Matti	Åberg Johan	Koskivaara Juho
Trast Susanna	Pihlajamäki Susanna	Åberg Maria	Koskivaara Maria
Träff Matti	Haapakallio Matti	Åberg Eveliina Kristiina	Kuusisto Eveliina Kristiina
Tuurman Maria	Louko Maria	Åberg Maiju Kreetta	Kuusisto Maiju Kreetta
Töyli Jaakko	Wiertola Jaakko	Åberg Maria Loviisa	Kuusisto Maria Loviisa
Töyli Liisa Greta	Wiertola LiisaKreetta	Åberg Kustaa	Lehtinen Kustaa
Töyli Sanni Matilda	Wiertola Sanna Matilda	Åberg Antti Kustaa	Vuorela Antti Kustaa
Töyli Tuomas Edvard	Wiertola Toumas Edvert	Åberg Juho Mikko	Vuorela Juho Mikko
Wahlqvist Isak	Ruismäki Iisakki	Åberg Maria	Vuorela Maria
Wahlqvist Maria	Ruismäki Maria	Åberg Maria Liisa	Wuorela Maria Liisa
Vesterlund Ida Lydia	Wartio Isa Lydia	Åberg Matti Teofilus	Vuorela Matti Teofilus
Vesterlund Juho Matti	Vartio Juho Matti	Åberg Susanna	Vuorela Susanna
Wiik Maria	Lahti Maria	Åberg Anna Greta	Wuorisalo Anna Kreetta
Wikström Jaakko	Saarinen Jaakko	Åberg Jaakko William	Wuorisalo Jaakko William
Wikström Matti	Wiertola Matti	Åkerblad Jaakko	Peltola Jaakko
Wikström Johan Daniel	Virta Juho Taneli	Åkerblad Juha Edvald	Peltola Juha Edvald
Wiskman Hilvi	Katajisto Hilvi	Åkerblad Lempi Maria	Peltola Lempi Maria
Witting Juho	Jussila Juho	Åkerblad Selma Olivia	Peltola Selma Olivia
Witting Matti Oskari	Lehto Matti	Öster Mikko	Nieminen Mikko
Åberg Niilo	Jokinen Niilo	Öster Susanna	Nieminen Susanna

Ambrosius Lijkman

Menneisyydessä eläneiden henkilöiden elämänvaiheiden tai heidän vanhempiansa selviäminen on sukututkimuksen suola. Tällaisten tarinoiden esittely on toivottavaa, sillä näin voimme vähentää yksi kerrallaan tuntemattomien henkilöiden joukkoa. Monesti ongelman ratkaisu tapahtuu puollittain vahin-gossa, jonkin tiedonsirpaleen käynnistämänä, mutta lopputuloksena saattaa ratketa laajempikin ongelma-alue.

Tämän tarinan käynnistimenä toimi aivan vian kärkeäpöytäkirjamaininta. Ystävänä Kari Niemi Imatralta lähetti minulle muutaman paperiarkin kopiokokeiluja, jotka liittyvät käräjäpöytäkirjojen kopiointiin liittyvään projektiimme. Erässä asiakirjassa, joka oli peräisin vuodelta 1723, oli pieni oikeustapah-tuma, jonka historiallinen merkitys lie-nee kovin vähäinen. Todistajana asian käsittelyssä esiintyy sotilas **Prusi Kaukonen** Ylistarosta. Tämä sinänsä merkityksetön tieto sai sitten aikaan erilaisten tiedonjyvien yhdistelyjen kautta pienen tarinan erään miehen elämänvaiheista.

Suuren Pohjan sodan aikana armeijan tarve miehistä oli loputon. Usein toistuvat miehenotot olivat talonpojille taloudellisesti raskaita. Vuonna 1709 sotilasruotu nro 7:ssä sotilaan asettamisvuorossa oli Kaukolan kylän Kaukosen talo. Katselmu- luettelon mukaan talon isäntä-Matti oli palkan- nut sotilaakseen Prusi Matinpojan, joka ei kuiten- kaan ollut Matti Kaukosen poika. Prusi-niminen renki mainitaan Kaukosen talossa vuonna 1707 ja seuraavana vuonna Kamppisen talossa, joka sijait- si

Kaukosen talosta vähän matkaa yläjuoksulle päin. Ilmeisesti kysymyksessä on sama henkilö kuin v. 1709 Kaukosen talon värväämä sotilas. Etelä-Pohjanmaan historian mukaan tällöin värvätyt sotilaat kuljetettiin saman vuoden kesällä Riikaan, jossa Prusi oli vielä vuonna 1710. Näiden kahden tiedonsirun perusteella siis tiedämme, että vuonna 1709 Kaukosen sotilaana Baltiaan lähtenyt sotamies Prusi Matinpoika oli edelleen elossa vuonna 1723 ja vaikutti tällöin Ylistarossa.

Vuonna 1723 Ylistarosta löytyy ilmeisesti vain yksi Prusi-niminen mies, Topparlan kylän (Yli-) Lahden vävy Prusi Lijkman. Prusille ja hänen vaimolleen löytyy Ylistaron kastettujen luettelosta merkintä syntyneestä lapsesta v. 1722, ja kun lapsen kummeina ovat Matti ja Liisa Kaukonen, on selvää, että kysymyksessä on sama henkilö

Pohjanmaan rykmentin vaiheita tutkinut Petander mainitsee vuonna 1722 Venäjältä palanneen ensimmäisen sotavankierän, yhteensä 44 miestä, jotka olivat joutuneet vangiksi ennen sotatoimien ulottumista Suomen alueelle. Näiden miesten joukossa hän mainitsee Ambrosius Lijkmanin. Voimekin piirtää jonkinlaisen kuvan Etelä-Pohjanmaan historiaa lähde- teoksena käyttäen Prusi Lijkmanin sotilaallisista vaiheista.

Pohjanmaan rykmentti, Prusi heidän mukanaan, joutui syksyllä 1709 ankaraan puolustustaisteluun venäläisiä sotajoukkoja vastaan Riiassa. Taistelu hävitettiin pitkällisten vaiheiden jälkeen heinäkuussa 1710 ja Pohjanmaan rykmentin rippeet, Prusi hei-

dän mukanaan, joutui venäläiset vangiksi. Prusin vankeusaika kesti siten yli 10 vuotta. Kun Prusin ja Briitan avioliittomerkinä ei löydy Ylistaron vihityjen luettelosta, täytyi heidän olla naimisissa jo ennen Prusin Riikaan lähtöä.

Prusi Matinpoika Lijkman
s. n. 1680 k. 9.10.1743

Pso vihitty n. 1708

Briitta Simontytär Lahti
s. 9.10.1685 k. 11.11.1738

Tiedossa olevat lapset:

NN s. 31.12.1722 k. ?

Marketta s. 11.05.1724 k. 1724

Erkki s. 02.05.1725 k. ?

Matti Lehtiö

Mäkkylän asukkaita ja sukua

Mäkkylän talo sijaitsee Vähänkyrön Tervajoen kylässä, asutuksen keskivaiheilla. Koko Tervajoen kyläasutus sijaitsi alun perin Tervajoen jokiuoman varressa, mutta kun Tervajoen uoma sitten myöhemmin kääntyi, jäi loppuosa kylän taloista kauaksi sekä Tervajoen että Kyrönjoen jokirannasta. Tervajoen kääntymispaikka sijaitsee Mäkkylän talon kohdassa olevan karikon kohdalla, joka myös aiheutti joen kääntymisen. Mäkkylän talon lähinaapuri oli Hakalan talo, mutta mahdollisesti tämän taloparin lisäksi alueella sijaitsi vielä 1500-luvulla kolmas, myöhemmin autioitunut talo.

Mäkkylä-talonnimi on myöhäissyntyinen. Asutusryppään ensimmäinen talo oli nimeltään Hakola. Hakolasta jakautuneita taloja alettiin sitten kutsua eri nimillä alkuperäisen Hakola-nimen jäädessä pois käytöstä. Mäkkylä palautuu *Mäkikylä*-nimeen ja sen tarkoitus on ollut kuvata talon sijaintipaikkaa maan päällä. Mäkkylän lähinaapuri oli siis Hakala, ja talo sijaitsikin nimensä mukaisesti Mäkkylään nähden alempana maastossa, siis vanhan Hakolan hakamaalla.

Mäkkylän talon vaiheet 1500-luvulla ovat vielä jonkin verran tutkimista ja varmistamista vaille, mutta todennäköisesti vanhimmassa veroluettelossa vuodelta 1546 alkaen mainittu Tuomas Jussinpoika on vanhin tunnettu Mäkkylän talon isäntä. Tuomas Jussinpojasta löytyy kylläkin varhaisempikin asiakirjatieto: Isonkyrön talvikäräjillä vuonna 1543 Tuomasta sakotettiin niskoittelusta lautamiesten antamaa tuomiota vastaan, yhdessä kolmen tervajokisen isännän kanssa. Syynä sakkorangaistukseen oli koskiväylän puhdistuksen laiminlyönti, joka asiakirjan mukaan oli heidän yleinen kulkutienensä merelle ja takaisin. Veroluetteloissa Tuomas Jussinpoika mainitaan vuoteen 1570 saakka. Tuomas Jussinpojan seuraaja talon isäntänä oli vuodes-

Osa I

ta 1571 alkaen Lauri Heikinpoika, jonka sukulaissuussuhdetta edelliseen isäntään ei tunneta.

Lauri Heikinpoika Mäkkylä

Lauri Heikinpojan alkaessa isännöidä Mäkkylän taloa oli talon varallisuus alle keskitason. Tämä tulee esiin vuoden 1571 hopeaveroluettelon tiedoista, jonka mukaan Laurin kokonaisveroa oli 6 markkaa 6 äyriä, kun se Laurin lähinaapurilla ja Tervajoen kylän varakkaimmalla isännällä Matti Pertunpojalta oli yli 14 markkaa. Laurille maksuunpantu vero koostui pienestä määrästä kuparimetallia, 6 lehmästä, 5 lampaasta ja yhdestä hevosesta. Lauri Heikinpoika isännöi kuitenkin menestyksellisesti Mäkkylän taloa vaikeiden nuijasodan ja 1600-luvun alun katovuosien aikaanakin ja siirsi isännyyden pojalleen Juholle eli Jussille 1620-luvun alussa.

Juho Laurinpoika Mäkkylä

Juho Laurinpoika oli syntynyt vuonna 1573 ja mainitaan Mäkkylän isäntänä ainakin vuodesta 1623 alkaen. Kutsuttiinko häntä Juhoksi vai Jussiksi on epävarmaa, sillä molemmat nimivariantit esiintyvät veroluetteloissa. Mahdollisesti häntä kutsuttiin nuorempana Jussiksi ja sitten vanhemmiten Juhoksi. Tähän tutkielmaan hänelle on valittu Juho-nimi sillä perusteella, että se esiintyy useimmiten hänen poikansa nimen patronyyminä. Mäkkylä ja sen naapurit lienevät olleet vielä 1600-luvun alussa likistä sukua toisilleen. Tällaiseen tulokseen tulee hajanaisista veroluettelotiedoista poimittujen nimien perusteella ja samaa asiaa tukee vuodelta 1629 peräisin oleva kärjäpöytäkirja (Kyrön käräjät 9.4.1629 s. 98), jossa Juho Mäkkylä ja lähinaapuri Markus Nisunpoika kiistelevät jommankumman talon omistus-oikeudesta.

Vuoden 1627 ruodutusluettelossa Juholla mainitaan kaksi poikaa, Matti ja Erkki, joista Erkin iäksi on mainittu 60 vuotta. Kun isä Juho oli tällöin 54-vuotias, lienee kirjurille sattunut virhe.

Tervajoen kylästä varustettiin 30-vuotiseen sotaan ratsumiehiä eli hakkapeliittoja parhaimmillaan kolmesta talosta, joista yksi oli Mäkkylä. Ensimmäinen maininta talon varustamasta ratsumiehestä löytyy vuodelta 1627 ja viimeinen vuodelta 1640. Ratsumies varustettiin siten yli kymmenen vuoden ajan. Ensimmäisenä talon varustamana ratsumiehenä mainitaan talon oma poika Matti, mutta hän ei palvellut koko talon ratsupalvelusaikaa.

Juho Mäkkylällä oli vielä kolmaskin poika, Heikki, joka mainitaan erään käräjöpöytäkirjan yhteydessä vuonna 1651 ja oleskeli tällöin ilmeisesti Ruotsissa. Heikin vaiheet ovat kuitenkin muuten tuntemattomat

Juho Laurinpoika Mäkkylä s. 1573
Mäkkylän isäntä jo vuonna 1624, noin vuoteen 1630.

Lapsia:

Matti	s. 1600	Mäkkylän seuraava isäntä
Erkki	s. 1610?	mainitaan v. 1627
Heikki	s.?	mainitaan v. 1651

Matti Juhonpoika Mäkkylä

Matti Juhonpoika aloittaa ruodutusluetteloiden perusteella Mäkkylän isännyyden 1629–1633 välisenä aikana ja hallitsee taloa hyvin pitkän ajan. Ehkäpä isän kuolema toi Matin takasin kotiin ja talo varusti hänelle seuraajan, joka oli Ilmajoen, Rannon talosta, kuten vuodelta 1654 peräisin olevasta käräjöpöytäkirjasta käy ilmi.

Isonkyrön käräjät 6.–8.3.1654, s. 279

Ilmajoelta kotoisin oleva Lauri Erkinpoika on nostanut kanteen Matti Juhonpoika Mäkkylää vastaan sen johdosta, että hänen veljensä on palvellut vastaajan puolesta hänen ratsumiehenään 4 vuoden ajan ja vaatii nyt palkkaansa 16 taalaria vuodelta, eli yhteensä 64 taalaria. Lauri Erkinpoika ilmoittaa lisäksi, että hänen veljensä lähtiessä sotaretkelle, oli hänellä ollut käytössään pilalle ratsastettu hevonen, jolla hän oli matkannut Häme-

seen, jossa hän oli vaihtanut hevosen pois ja antanut omista rahoistaan välirahaa 35 kuparitaalaria.

Matti Juhonpoika ilmoitti vastineessaan, että hän oli maksanut 4 vuoden palveluksesta Jaakolle itselleen vaatteina ja rahana 32 taalaria, sekä hänen vaimolleen yhden röijyn, arvoltaan 11 taalaria. Tämän jälkeen oli mainitusta neljän vuoden palkasta vielä maksamatta 21 kuparitaalaria Matti Juhonpojan ilmoituksen mukaan. Hevosen vaihdon yhteydessä maksettua välirahaa hän ei suostunut korvaamaan.

Oikeus katsoi Matin velvollisuudeksi maksaa kantajalle 21 kuparitaalaria, mutta 35 kuparitaalarin maksuvaade jätettiin lisätodisteiden varaan.

(Lauri Erkinpoika mainitaan Rannon isäntänä 1645–54, mutta veroluettelot eivät mainitse hänellä Jaakko- nimistä veljeä. Ainoa ”sopiva” Ilmajoella mainittu Jaakko Erkinpoika löytyy Upan talosta, jossa mainitaan samanniminen sotamies vuonna 1647.)

Mäkkylän ratsupalvelus ei näytä säästäneen taloa kovin pitkäksi sotaväenotosta, sillä jo vuonna 1642 Matin poika Jaakko mainitaan sotilaana, ja koska hän tämän jälkeen ei enää esiinny ruodutuslueteloissa, on todennäköistä, että hän kuoli kaukaisilla sotakentillä. 30-vuotinen sota nieli kitaansa suunnattoman määrän miehiä ja Mäkkylänkin talosta varustettiin uusi sotilas jo vuonna 1645. Tällöin Matti joutui uhraamaan jälleen oman poikansa sotaan. Vuorossa oli suvun perinteisen Lauri-nimen omaava poika, josta ei myöskään enää vuoden 1647 jälkeen löydy merkintöjä.

Matti Juhonpoika, s. 1600

Mäkkylän isäntä 1630–65

Pso Briitta Heikintytär

Lapsia:

Jaakko mainitaan talon sotamiehenä v. 1642

Lauri mainitaan talon sotamiehenä v. 1645

Kreki mainitaan v. 1664 ja v. 1707, jolloin hänen ammatikseen mainitaan satulaseppä, epävarmaa oliko hän elossa vielä.

Liisa Mäkkylän seuraava emäntä, pso Heikki Tuomaanpoika Laturi

Mäkkylän talon sijainti Tervajoen kylässä

Heikki Tuomaanpoika Mäkkylä

Lienevätkö valtakunnan jatkuvat sodat olleen syynä siihen, että Mäkkylän taloudellinen tilanne oli rapautunut pohjalukemiin ja talo vaipui kruununtaloksi verorästien seurauksena. Vuonna 1664 Matin vävyn isä, Hiiripellon kylässä asuva neljännesmies Tuomas Laturi, ilmoitti haluavansa lunastaa Mäkkylän talon perinnöksi pojalleen ja tämän vaimolleen ohi Mäkkylän muiden perillisten. Asiaa käsiteltiin useillakin käräjillä, joista selviää kauppahinnan olleen 500 taalaria ja kaupan toteutuneen. Asiakirjoista käy ilmi, että Matti Mäkkylällä oli myös Kreki-niminen poika, joka kahden takaajan avulla yritti saada taloa hallintaansa, siinä kuitenkaan onnistumatta.

Käräjöpöytäkirjasikermä Mäkkylän talon siirtymisestä Tuomas Laturin pojan hallintaan:

Vähänkyrön käräjät 13.–15.10.1664, s. 4

Tuomas Martinpoika (Laturi) poikansa vaimon puolesta haluaa lunastaa perinnöksi Matti Juhonpojan tilan Tervajoelta. Samoin Matin poika Kreki Matinpoika takaajinaan Matti Matinpoika (Heikkiselä) ja Jaakko Simonpoika (Pelkonen).

Vähänkyrön käräjät 6.6.1665

Matti Juhonpojan talo Tervajoella on vajonnut kreivikunnalle. Tuomas Laturi haluaa lunastaa.

Vähänkyrön käräjät 6.10.1665

Hoppmanni kertoi, että Tuomas Markuksenpoika (Laturi) Hiiripellosta oli maksanut 500 taalaria Tervajoella olevan Matti Juhonpojan talon perimysoikeudesta ja asettanut sinne poikansa.

Heikki Tuomaanpoika Laturin aloittama Mäkkylän talon isännöys ei käytännössä tarkoittanut talon

siirtymistä uuden omistaja-suvun hallintaan, Heikkihän oli Matti Mäkkylän vävy. Asian moninainen oikeuskäsittely johtui siitä, että Heikin vaimon perintöosuus Mäkkylän taloon oli pienempi kun talon poikalasten. Täysi-ikäiseksi eläneitä lapsia Heikillä ja Liisalla oli 5, joista kolmen tiedetään olleen varmasti avioliitossa.

Heikki Tuomaanpoika alk. Laturi

Mäkkylän isäntä v. 1665–97

Pso Liisa Matintytär Mäkkylä

Lapset:

Marketta *s. n. 1665*

Aune *s. n. 1670*

Tuomas *s. n. 1672*

Matti *s. n. 1673*

Vappu *s. n. 1686*

Marketta Heikintytär Mäkkylä

Heikki Tuomaanpojan ja Liisa Matintyttären vanhin lapsi oli nimeltään Marketta. Hänet mainitaan veroluetteloiden ensimmäisen kerran vuonna 1681, minkä perusteella hän oli syntynyt noin vuonna 1665, eli aivan Heikin ja Liisan avioliiton alkuvaiheessa. Marketta Heikintytär näyttää avioituneen sotilaan kanssa ja oleskellaan erään käräjöpöytäkirjan perusteella Riiassa vuonna 1698. Marketta lienee palannut takaisin kotiin, koska hänen nimensä esiintyy käräjöpöytäkirjassa vielä vuonna 1706. Markettaa ei ole kuitenkaan pystytty paikallistamaan.

Vähänkyrön käräjät 9.2.1698, s. 205

Matti Heikinpoika Mäkkylä haki toista lainhuutoa Mäkkylän taloon, jonka oli lunastanut sisaruk-siltaan, mutta Riiassa oleskeleva Marketta Heikintytär ei vielä ole antanut suostumustaan mainittuun sopimukseen, minkä Jaakko Flaaming esitti. Briitta

*Heikintytär (Tuomas Mäkkylän leski) Tervajoelta omasta ja alaikäisten lastensa puolesta vastusti sa-
noen olevansa Mäkkylän pojan leski toivoen, että
Tuure Matinpoika ja lautamies Juho Housu nimi-
tettäisiin toimittamaan oikea perinnönjako.*

Aune Heikintytär Mäkkylä

Tytär Aune oli henkikirjojen perusteella Heikin ja Liisan toiseksi vanhin lapsi, esiintyen ensimmäisen kerran veroluetteloissa vuonna 1686. Kun hän vielä vuonna 1698 noin 30-vuotiaana on yksinäisenä merkittynä Mäkkylän talon asujien joukkoon, lienee hän ollut naimaton.

Tuomas Heikinpoika Mäkkylä

Heikin ja Liisan vanhin poika oli nimeltään Tuomas, isoisänsä Tuomas Laturin mukaan. Hän avioitui samasta kylästä olleen Briitta Heikintytär Raukon kanssa vuonna 1687. Avioliiton solmimisen jälkeen Tuomas muuttaa vaimonsa kotitaloon Raukkoon, ilmeisesti osittain vastoin isänsä tahtoa. Asuminen Raukossa ei näytä muodostuneen pitkäaikaiseksi, saati onnistuneeksi ratkaisuksi, ja niin Tuomas nuorikkoineen palaa Mäkkylään, jossa kuolee jo vuonna 1690. Leskeksi jäänyt Briitta avioitui pian tämän jälkeen uudelleen. Tuomaksen ja Briitan avioliitosta jää jälkeen kuitenkin pieni Liisa-niminen tytär, joka avioitui vuoden 1706 keväällä samasta kylästä kotoisin olevan Simo Simonpoika Rullon kanssa.

Liisa Tuomaantytär ja hänen puolisonsa Simo Rullo asuvat v.1607–08 Rullossa ja muuttavat sen jälkeen Mäkkylään vuonna 1709, jossa Simo saman vuoden aikana kuolee. Heti avioliiton solmimisen jälkeen Simo yritti saada Mäkkylän talon isännöyden edesmenneen appensa nuoremmalta veljeltä Matilta, vedoten vaimonsa isän esikoisasemaan. Simon hanke ei kuitenkaan onnistunut.

Vähänkyrön käräjät 4.–5.3.1707, s. 417

*Käsiteltäväksi otettiin Simo Simonpojan (Rullon) Tervajoelta ja tämän vaimon Liisa Tuomaantytären (Mäkkylä) isän nuoremman veljen Matti Heikinpojan kiista etuoikeudesta Mäkkylän I manttaal-
lin verotaloon. Matti väitti, ettei Simo voinut saada mitään, sillä Simon appi Tuomas Heikinpoika Mäkkylä-
vainaja oli lähtenyt eli eronnut talosta vasten isänsä tahtoa, kutsuen puheensa vahvistajaksi Tuomas Yrjönpojan (Pärkkä) ja tämän veljen Martti Yrjönpoika Korpelaisen, mutta nyt Tuomas on kantajan sisaren lapsi ja Simon anopilla Briital-
la on ollut Korpelaisen veli puolisona keskimmäi-*

*sessä avioliitossaan, ei heitä voinut kuulla laillisina todistajina. Kuitenkin kertoi ensin Tuomas Yrjönpoika ilman valan velvoitusta, että Simo Simonpojan apen isä Heikki Tuomaanpoika oli myöntynyt Tuomaksen lähtöön Mäkkylästä apen taloon Raukkoon luvalla tulla takaisin, ellei hän voisi siellä menestyä ja Martti Korpelainen kertoi, että Tuomas oli joulun maissa lähtenyt Raukkolaan ja oli siellä Mikkelinpäivän tienoille, jolloin hän oli pällannut Mäkkylään, ja hän oleskellessaan Raukkolassa, hänen vaatteensa olivat olleet Mäkkylässä, jossa hän puolen vuoden kuluttua sinne paluunsa jälkeen kuoli. Matti Heikinpoika oli sitä mieltä, että Tuomas olisi ollut Raukkolassa noin vuoden eikä elänyt Mäkkylässä sen jälkeen enempää kuin mainitun ajan, ja koska tytär, kantajan vaimo, oli isänsä Tuomaan kuollessa vain I vuoden vanha, minkä Simo ja anoppi myönsivät, niin on isä Heikki Tuomaanpoika, ottaen huomioon, että hänellä ei ole voinut olla mitään apua talon asumisesta enempää tyttärestä, kuin äidistäkään sen jälkeen kun he ker-
ran Raukkolaan muuttivat, sen Mäkkylän Matille testamentannut ja sitä Matti on isän kuoleman jäl-
keen 8 vuotta hyvin isännöinyt, parantanut. Lisäksi Matti Heikinpoika väitti, että veli Tuomas laiskuutensa ja kelvottomuutensa takia oli lähtenyt Raukkolasta, koska appi ei ollut häneen tyytyväinen. Ta-
lo tuomitaan Matille. (Todistajan kertomuksissa mainitaan myös satulaseppä Kreki Matinpoika.)*

Vähänkyrön käräjät 13.9.1706, s. 775

*Simo Simonpoika (Rullo) Tervajoelta kertoi, et-
tä hän oli avioitunut edesmenneen Tuomas Heikin-
pojan (Mäkkylä) tyttären Liisan kanssa menneenä
keväänä ja vihkiminen suoritettu, puhutellen siksi
appivainajansa nuorempaa veljeä Matti Heikinpoi-
kaa väittäen, että tämän tulisi luovuttaa Mäkkylän
I manttaalin perintötalon omistusoikeus hänelle,
koska Liisa on vanhemmasta veljestä ja omaa siten
omistusoikeuden omistukseen.*

*Matti Heikinpoika esitti perintösopimuksen
isänsä Heikki Tuomaanpojan perillisten kesken, et-
tä tämä Mäkkylän vävy Heikki oli omilla muka-
naan tuomilla varoilla lunastanut tilan velkojilta ja
pelastanut autioitumasta, ja koska Simon appi
(Matin veli) Tuomas Heikinpoika oli luopunut ta-
lostä ja mennyt avioon Raukkolaan on Heikki
Tuomaanpoika, 20.10.1698 testamen-tannut ja
määrännyt niin, että Matilla on etuoikeus Mäkkylän
tilaan ennen Tuomaan lapsia.*

Simon kuoleman jälkeen Liisa avioituu vuonna 1710 uudelleen, nyt Juho-nimisen miehen kanssa,

jonka sukutausta ei ole selvillä. Liisan ensimmäisestä avioliitosta tiedetään jääneen lapsia. Liisan aviopuolison Juhon tiedetään kaatuneen Napuen taistelussa.

Liisan elämänvaiheisiin palaamme uudelleen, Isonvihan jälkeisessä jaksossa.

Matti Heikinpoika Mäkkylä

Mäkkylän vanhaisäntä Heikki Tuomaanpoika Mäkkylä kuolee vuoden 1698 katovuosina, ja koska hänen vanhin poikansa Tuomas oli tällöin myös kuollut, seuraavaksi isännäksi talossa nousee hänen toinen poikansa Matti. Matti oli syntynyt vuoden 1673 vaiheilla ja hän avioitui heti täysi-ikäiseksi tultuaan, viimeistään vuonna 1695 Marketta Eliaksentytär Lallin kanssa. Marketan kotitalo Lalli sijaitsi Mustasaaren Anitsorin kylässä. Päätöksen Matin isännyydestä hänen isänsä Heikki teki jo vuonna 1691, jolloin asia kirjattiin ylös käräjillä: Matti Mäkkylän kohtaloksi tuli kaatua Napuen taistelussa. Isonvihan jälkeisessä jaksossa palaamme uudelleen Matin perheeseen.

Vähänkyrön käräjät 27.2.1691, s. 346

Heikki Tuomaanpoika (Mäkkylä) Tervajoelta esitti appivanhempiansa Matti Juhonpojan ja Briitta Heikintyttären perintösopimuksen 20.11.1682, jossa todetaan, että Heikin astuessa tilalle siellä ei ollut mainittavaa irtaimistoa tai kiinteää. Tätä lausumaa ei kukaan moittinut, mutta silti Heikki haluaa tälle vahvistuksen. Heikin vanhempi poika Tuomas kuollut ja jättänyt 2 vuotiaan tyttären. Nuorempi poika Matti terve ja työteliäs ja Heikki haluaa jättää talon hänelle. Jos Tuomaan tytär aikoinaan haluaa laillisesti Matin syrjäyttää, taataan Matille renginpalkka.

Vähänkyrön käräjät 24.9.1697, s. 370

Matti Heikinpoika Mäkkylä lupaa maksaa tyttärien- ja poikienosuudet. Jakoon tyytyväisinä 25.9.1697 Matti Heikinpoika Mäkkylä, Juho Eliaanpoika (Lalli), Juho Yrjönpoika Tuomas Heikinpojan tyttären Liisan puolesta, Aune Heikintytär,

Matti Heikinpoika Marketta Heikintyttären puolesta. Alaikäisen Liisa Tuomaantyttären holhoojaksi nimitettiin tässä asiassa nimitettiin Mikko Laturi Hiiripellosta.

Vappu Heikintytär Mäkkylä

Heikki Mäkkylän Vappu-niminen tytär mainitaan henkiveroluetteloissa v.1702–03. Vappu kuolee vuoteen 1706 mennessä, eikä hän ollut avioliitossa. Asia selviää alla esitetyistä kolmen käräjöpöytäkirjan sarjasta:

Vähänkyrön käräjät 9.9.1701, s.1135

Sippo Juhonpoika (Raukko) Tervajoelta holhokkinsa tyttö Liisa Tuomaantyttären puolesta haki selvitystä perintöasiaan Matti Heikinpojalta ja tämän sisarelta Vappu Heikintyttäreltä Mäkkylästä. Vastaajat kertoivat, ettei v. 1698 pidettyä perinnönjakoa kukaan ollut moittinut. Sippo Juhonpoika sanoo toimivansa turvatakseen, ettei holhokki voi aikuiseksi tultuaan syyttää häntä asiain lepsusta hoidosta ja vastaajat suosiollisesti vanhoivat käsi kirjalla kaiken oikein jakoon ilmoittaneensa.

Vähänkyrön käräjät 13.9.1706, s. 769

Simo Simonpoika Tervajoelta kertoo, että vaimon äidin sisar on kuollut jättäen omaisuutta ja esittää jäämistön arvioitavaksi perillisten tiedoksi. Tällöin Matti Mäkkylä varasi vainajan sisarelle testamentin mukaisen osuuden. Lisäksi vainaja on testamentannut omaisuudestaan muillekin omaisille. Selvittelyä varten asia siirrettiin käräjiin.

Vähänkyrön käräjät 13.9.1706, s. 769

Simo Simonpoika (Rullo) Tervajoelta kertoo, että hänen vaimonsa (Liisa Tuomaantytär) äidin sisar Vappu Heikintytär on kuollut ja hänellä on omaisuutta Matti Mäkkylän luona, vaatien vainajan sisarelle Marketta Heikintyttäreille tämän oikeutta testamentin mukaan.

Matti Lehtiö

Käännökset: Pauli Kukko

Untamalan kylän uudisasutus ennen Isoavihaa

Untamalan kylä sijaitsee nykyisen Ylistaron pitäjän alueella, Kyrönjokeen laskevan Lehmä-joen latvavesillä. Vetensä Lehmäjoki laskee Isossakyrössä vanhan kirkon luona. Lehmäjoen suuosassa sijaitsee Palonkylään kuuluva Loukon alueen vanha asutusrypäs ja usean kilometrin päässä Lehmä-

joen varressa itse Lehmäjoen kylä, joka sai ensimmäisen asutuksensa jo 1500-luvulla. Kun Lehmäjoen uoma kulkee lähes suoraviivaisesti Kyrönjoesta pois päin Lehmä-joen kylään saakka, tekee joki muutaman kilometrin kuluttua Lehmäjoen kylästä yli 90° :n mutkan, kääntyen kaakkoon nykyisen

Ylistaron pitäjän alueelle, jossa noin 5–6 kilometrin päässä edellä mainitusta mutkasta, joen latvasassa, sijaitsee Untamalan kylä.

Kylännimi Untamala sisältää ikivanhan muiston *Untama/Untamo*-nimisen miehen nautinto-oikeudesta alueeseen, ja alun perin alueen nimi olikin *Untamonmaa/Untamanmaa*. Vaikka Untamalan asutus sijaitsikin selväpiir-teisesti omana yksinäisenä asutuskeskuksena, omaa itsenäistä kylää se ei kuitenkaan alun perin muodostanut, vaan alueen asutus sisällytettiin asiakirjoissa Lehmäjoen kylään pitkälle 1700-lukua.

Veroluettelolähteiden perusteella alue sai pysyvän asutuksen 1600-luvun lopussa. Erään asiakirjamerkinnän perusteella tiedetään kuitenkin, että alueella oli ollut asutusta jo 1600-luvun alkupuolella. 1600-luvun puolivälissä asiakirjoihin viedyntä niitturiidan yhteydessä mainitaan Untamalassa sijainneen kiistanalaisen niityn kuuluneen alueella aikaisemmin sijainneen uudistalon nautintaan, joka talo sitten on myöhemmin autioitunut.

Lehmäjoen kylään ilmestyy samanaikaisesti vuoden 1695 veroluettelossa 6 uudistaloa, joista kaksi voidaan paikallistaa Lehmäjoen kylän takamaan asutukseksi ja loput neljä varsinaisen Untamalan alueelle. Kun vuosien 1692–94 veroluettelot puuttuvat, ei veroluettelotiedoista saa talojen tarkkaa perustamisvuotta selville.

Untamalan kiinteän asutuksen alkamisajankohtaa voidaan kuitenkin tarkentaa muutamien asiakirjamerkintöjen perusteella. Ratkaisevassa asemassa on vuodelta 1706 peräisin oleva käräjäpöytäkirja, jossa untamalalaisen uudistilallisen Juho Heikinpojan verovapausvuosien lisäanomuksen yhteydessä todetaan hänen isännöimänsä uudistilan raivauksen aloitetun jo vuonna 1689, vaikka Lehmäjoen kylän asukkaiden joukossa uudistilallisia ei tällöin vielä esiinny.

Juho Heikinpojan asuma uudistalo voidaan määritellä myöhemmin Untamalan taloksi, jota ennen Juhoa raivasi Jaakko Mikonpoika. Jaakko Mikonpoika ilmestyy muiden Untamalan alueen uudisasukkaiden mukana Lehmäjoen kylän uudisasukkaiden joukkoon edellä mainitussa vuoden 1695 veroluettelossa. Laajentamalla tutkimusaluetta löytyy Jaakko Mikonpoika -niminen uudisasukas Ylistaron Topparlan kylästä vuoden 1691 veroluettelosta. Jaakon nimen löytyminen Topparlan kylän lopusta on yllättävää, mutta toisaalta Untamalan alue on maantieteellisesti lähimpänä sitä ja kylän asukkailla oli luonnollisesti nautinto-oikeuksia alueella. Topparlan kylän veroluetteloista löytyy jo

vuonna 1689 Matti Juhonpoika -niminen uudisviljelijä, jonka nimi puuttuu jo seuraavan vuoden veroluettelosta. Koska Untamalan tilan raivaus oli asiakirjan perusteella aloitettu 1689, on ilmeistä, että Matti Juhonpoika oli Untamalan uudistilan ensimmäinen raivaaja, jonka työtä jatkoi vuonna 1691 Jaakko Mikonpoika.

Untamalan tilan uudisraivaajien selvittämisen avulla saamme lisää arvokasta tietoa kylän uudisasukkaista. Topparlan kylässä mainitaan Jaakko Mikonpojan nimen yhteydessä toinenkin uudisraivaaja, Matti Erkinpoika, jonkaniminen henkilö löytyy myöhemmin myös Lehmäjoen uudisraivaajaluettelosta v.1695. Henkilönimenä Matti Erkinpoika on siitä ongelmallinen, että samana vuonna 1695 myös Ylistaron Kaukolan kylässä esiintyy Matti Erkinpoika -niminen uudisraivaaja. Tähän saakka on tuntunut luonnollisemmalta yhdistää ”Topparlan Matti” myöhemmäksi Kaukolan kylän uudisasuk-kaaksi, mutta nimen esiintyminen Untamalan talon uudisasukkaan kanssa perätysten ja samaniminen vaimo varmistavat, että kysymyksessä on Untamalan alueella asuva henkilö.

Ensimmäinen varma merkintä uudisasukas Matti Erkinpojasta löytyy vuodelta 1689, jolloin hänen uudisraivionsa raivauksen alku ajoittuu Untamalan talon asutuksen kanssa samanaikaiseksi. Viimeinen merkintä Matti Erkinpojasta tavataan 1697. Todennäköisesti Matin uudisasutus ei kuitenkaan autioitunut, sillä jo 1699 alueelle ilmestyy uusi uudisviljelijä. Pieni epävarmuus johtuu siitä, että uudisraivaajien järjestys muuttuu veroluettelossa. Kun uusi uudisasukas merkitään kylän viimeisenä, oli Matin nimi edellisenä vuonna Untamalan alueen ensimmäinen. Matti Erkinpojan uudisasumusta jatkavat viljelijät osoittautuvat myöhemmin Lammen talon asukkaiksi, jonka maantieteellinen sijainti vastaa vanhempaa veroluettelojärjestystä.

Veroluetteloiden perusteella Untamalan alueen seuraavat uudisasukkaat löytyvät siis vuonna 1695 (v.1692–94 veroluettelot puuttuvat). Asiakirjamerkintöjen perusteella näidenkin uudistilojen perustamisen ajankohtaa voidaan tarkentaa. Vuoden 1694 syksyllä kolme myöhemmin Untamalan alueelle varmistuvaa uudisviljelijää valitti uudistilahankkeesta, joka heidän mielestään tulisi haittaamaan heidän raivausmahdollisuuksiaan. Näiden kolmen uudisraivaajan uudistalojen perustamisajan-kohdat voidaan siis varmuudella ajoittaa vähintään vuoteen 1694. Todennäköisenä aloitusvuotena voidaan kuitenkin pitää jo edeltävää vuotta

1693. Asiakirjassa mainitaan uudisraivaajat Simo Yrjönpoika, Yrjö Hannunpoika ja Erkki Erkinpoika. Erkki Erkinpoikaa ei kuitenkaan mainita vielä vuonna 1695. Uutta uudisraivauslupaa anoneen Jaakko Matinpohjan nimi ei koskaan ilmesty Untamalan asukkaiden joukkoon, joten on ilmeistä, että hänen yrityksensä ei saanut lupaa.

Simo Yrjönpojan raiviosta kehittyi myöhemmin Kamariluoma, Yrjö Hannunpojan raiviosta Rautio. Kolmas asiakirjassa mainituista raivaajista, Erkki Erkinpoika, ilmestyy veroluetteloon vuonna 1697, joten hänen kohdallaan kysymyksessä oli pitkänkestävä yritys. Erkin raivauksesta kehittyi myöhemmin Sompinluoman tila.

Untamalaan oli siis syntynyt vuoteen 1697 mennessä yhteensä viisi uudistilaa, mikä vakiintui niiden lukumääräksi aina isoonvihaan asti. Vuonna 1706 asiakirjoissa ja verolueteloissa mainitaan vielä kaksi uudisasukasta, joiden asuinpaikkaa ei ole varmennettu. Jaakko Heikinpoika aloittaa Lamminkosken uudistilan ja Jaakko Jaakonpoika Väänäsharjunkankaan uudistilan raivauksen. Mahdollisesti heistä ainakin jälkimmäinen saattaisi sijoittua Untamalan alueelle. Molemmat raivaajat ovat kuitenkin merkittynä veroluetteloon vain yhden vuoden, joten raivausyritys tyrehtyi heidän osaltaan alkuunsa.

Untamalan talonnimistö ja asutuksen lähtöalueet

Untamalan uudisasutuksen nimistöä kahdelle löytyy vastine muualta Kyröstä. Heikkolan kylästä löytyy Sompin talopari, joka saattaisi olla Sompinluoman asutuksen lähtökohta, ja Napuen kylästä Raition talo, joka voisi olla Untamalan samannimisen talon asukkaiden syntymäpaikka. Näin ei kuitenkaan ole, sillä yksikään Untamalan uudisraivaaja ei tuonut mukanaan kotitalonsa nimeä.

Untamala-nimen totesimme jo kirjoituksen alussa olevan alueen yleisnimitys, joka mainitaan jo ennen uudisasutuksen syntymistä alueella. Kylännimen lisäksi Untamala esiintyy vielä paikannimissä: *Untamalanluoma* ja *Untamalanneva*. Untamalan nimi vaihtui isonvihan jälkeen Autioksi, joka johtuu joko siitä, että taloa oli pitkän aikaa autio isonvihan aikana, tai että se oli juuri se kirjoituksen alussa mainittu 1600-luvun alkupuolella autioituneen talon paikka. Lammen talon nimi liittyy

kylän laitamalla sijaitsevaan nyt jo umpeutuneeseen *Lehmälamm*in suojärveen. Rautio nimi liittyy joko Napuen kylän Raution talon vanhoihin nautinta-alueisiin tai alueelta tavattaviin paikannimiryppäeseen: *Rautaisenkallio*, *Rautai-senjärvi* ja *Rautaisenneva*. Sompinluoman talonnimi tulee Untamalanluomaan laskevasta pienestä samannimisestä sivuhaarasta. Sompinluoman ensimmäisen uudisraivaajan saadessa asuinpaikkaoikeuden alueelle vuonna 1694 annettiin hänelle lupa ulottaa raivionsa ”*Sompinluomaan saakka*”, mikä todistaa paikannimen vanhemmaksi kuin talonnimi. Kamariluoma-nimen synnystä perimätieto on kertonut, että uudistilan ensimmäisen talon kamari olisi sijainnut ohivirtaavan pienen sivujoen päällä. Tarinaa ei lie ne kuitenkaan koskaan edes tarkoitettu vakavasti otettavaksi ja siksi se voidaan jättää omaan arvoonsa. Todellisuudessa uudistalon vieressä virtaava Untamalanluoman sivujoki oli nimetty jo kauan ennen ensimmäisen uudisasukkaan alueelle saapumista. Nimensä tämä pieni sivujoki oli saanut läheisestä *Kamarinevasta*, josta *Kamariluoma* sai vensä. Kamariluoma jää talonnimenä pois käytöstä ja korvaantuu Hauta-nimellä, jonka syntyhistoria liittyy tervanpolttoon.

Untamalan uudisasukkaiden lähtöalueet

Untamalan uudisasukkaiden asuinpaikkaa ennen uudistilan raivausta voidaan tarkastella tällä hetkellä vain pariskunnan aviomiehen asuinpaikkojen perusteella. Vaikka tällainen tutkiskelu saattaa antaa väärää informaatiota asutuksen suunnasta, tulkoon ne kuitenkin tässä läpikäytyä.

Untamalan tilan uudisraivaajan kotipaikka oli Isonkyrön Ventälän kylä ja Lammen isännän Matti Erkinpojan Ylistaron Topparlan kylä, joskin jossakin vaiheessa taloa asutettiin myös Ventälästä. Raution talon raivaaja näyttäisi saapuneen Untamalan alueelle Ylistaron Kaukolan kylästä, samoin Kamariluoman asukas. Kylän viimeisen uudistalo taas näyttää asutun Ylistaron Topparlan suunnasta. Kylän viidestä talosta neljässä ensimmäinen asukas näyttäisi siis saapuneen Ylistaron alueelta ja vain yksi Isonkyrön alueelta. Untamalan kylän asutuksella näyttäisi olevan vahvat siteet Ylistaroon, mikä onkin ymmärrettävää kylän maantieteellinen asema huomioon ottaen.

Matti Lehtiö

Untamalan alue ja sen uudistalot

Löytö

Tapio Piirron löytämästä ja puhtaaksikirjoittamasta luettelossa, koskien venäläisten vangitsemia ja mukanaan viemiä ihmisiä Ilmajoen pitäjästä, näyttää olevan mainittuna myös seppä Jaakko Antinpoika. Jaakko Antinpoika oli varmaan se Isostakyröstä Ilmajoelle muuttanut Antti Pajapapin eli Pohjalaisen poika, josta oli artikkeli aikaisemmassa Juuret-julkaisussa.

Matti Lehtiö

Juuret vanhassa Ilmajoen pitäjässä

Jonas Hielte - Trollkarl

Pitäjänhistorioita lukiessaan törmää usein värikkäisiin henkilöhahmoihin, mutta jos joku heistä sitten lähemmin tarkasteltuna osoittautuukin omaksi esivanhemmaksi, se on jo todellinen onnenpotku tarinanjanoisen sukutut-kijan luisella taipaleella. Lainatakseni Hugo Svedbergin vuonna 1939 käräjöpöytäkirjojen pohjalta lausumaa ajatusta esi-isästäni Jonaksesta: ”Mielikuvitusrikkaimmat punoisivat helposti Jonas Hieltestä hauskan ja iloisen tarinahahmon. Tuleehan hänen "teatteriesi-tyksistään" (gästspel) kuluneeksi jo 200 vuotta.”

Svedbergin artikkelin ”metsästys” onkin siten oma jännittävä ja dramaattinenkin tarinansa, joka ansaitsee tulla tässä kerrotuksi jo noin kolme sataa vuotta sitten eläneen Jonas Hielten persoonaan kietoutuvan salamyhkäisen taikuskovyyhden vuoksi. Samalla se on kertomus siitä millaisiin odottamattomiin tilanteisiin sukuaan tutkiva voi varautua. Vihjeen tällaisen artikkelin olemassaolosta antoi Pertti Vuorio.

Pyysin kopiota artikkelista suoraan Vasabladetin arkistosta. Odottelin muutaman viikon, mitään ei kuulunut. Luulin jo kirjoittaneeni aiwan väärään paikkaan. Vastauksen viimeinkin

tultua, siinä kehoitettiin kääntymään Vaasan maakunta-arkiston puoleen, koska eivät voineet toimittaa minulle kopiota arkiston mikrofilmlaitteen rikkoutumisen vuoksi.

Otin yhteyttä Vaasan maakunta-arkistoon ja kirjoitin kysyneeni jo Vasabladetista. Maakunta-arkisto ilmoitti pystyvän reprojektoimaan jutun, tosin sellainen kopio tulisi huomattavasti kalliimmaksi, koska Vasabladetien vuosikerrat on sidottu suureksi kirjaksi eikä niistä voinut ottaa tavanomaista valokopiota. Maksoi mitä maksoi – kopio oli saatava!

Kului viikko ja eräänä päivänä postilaatikooni saapui kirjekuori, jossa oli valokopio ja lasku, jonka loppusummana oli vain valokopios- ta laskutettava normaalihinta sekä saatekirje jossa luki: ”Ohessa tilaamanne artikkeli. Teimme kohdallanne poikkeuksen säännöistä ja otimme valokopion reprojektoimamme rikkoutumisen vuoksi!”

Jos olisin taikauskoinen, ajattelisin, että esi-isäni Jonas Hielte 300-vuoden takaa historian hämä-

ristä halusi näiden kahden kuvauslaitteen rikkoutumisen myötä ilmaista olevansa edelleen mitä parhaimmassa ”velhoiluterässä” ja antoi dramatiikannälkäläiselle jälkeläiselleen näytepaloja taidoistaan haluten kertoa olevansa mielissään tästä uudesta julkisuudesta, joka ylittää vuosituhannen vaihteen aikavyöhykkeen. Kiitän Vaasan maakunta-arkistoa tästä poikkeuksesta, sillä ilman sitä ei tätä juttua olisi kenties koskaan kirjoitettu, eikä myöskään ilman Riitta Roiton ja Pertti Vuorion antamia artikkelivihjeitä. Kiitän heitä sekä myös seitsemättä serkkuaani Tapio Piirtoa aikansa uhraamisesta ja vaivannäöstä. Tapio etsi minulle tätä artikkelia varten Ilmajoen rippikirja- vihki- ja hautaustietoja filmirullia pyörittelemällä.

Tämä artikkeli pohjautuu suurelta osaltaan Hugo Svedbergin Vasabladetissa 1939 julkaistuu ruotsinkieliseen artikkeliin: ”Trollkarlen” Jonas Hielte, jonka olen vapaasti suomentanut ja lyhennellyt pyrkimättäkään täydellisen sanatarkkaan käännökseen.

Taikauskoa, kansanparannusta ja ajankuvaa 1700-luvulta

Ison vihan jälkeen 50-vuotias Jonas Jält (Hielte), jonka syntymäseuduksi mainitaan Medelpadin alue Ruotsissa, tuli ”Jakobin aikaan” 1722 Vaasan seudulle. Jonaksen syntymävuodeksi tulee muuttovuoden iästä laskettuna vuosi 1672. Vaasasta Jonas muutti Uuteenkaarlepyyhyn jo seuraavana vuonna. Hänen todellisesta ammatistaan ei ole täsmällistä tietoa, mutta jälkimaailman ihmeteltäväksi hänestä jäi muutama kymmenen sivua kärjäpöytäkirjoja.

Vuonna 1723 Jonas oli porvarina Uudessa-kaarlepyyssä. Hänen kerrotaan kuljeskelleen pitkin maaseutua kiertelevänä ihmeperantajana ja taikurivelhona, iskien suonta, lääkiten ja hoitaen sekä ihmisten että eläinten sairauksia käyttäen ovelasti hyväkseen kansan taikauskoa.

Mikään kuuluisuus hän ei ollut, mutta parhaiten hänen puumerkinsä kuitenkin näkyy tuon

ajan parannus- ja lääkintätavoissa Pohjanmaalla ja ajankuvauksena aikakauden kansanelämästä.

Parantajan ja taikurin taitojaan hän harjoitti köyhän rahvaan parissa, joille tämän Hugo Svedbergin kurittoman iloiseksi velikullaksi ja humoristiksi luonnehtiman ”Trollkarlin” oli helppo esittää teatteritemppujaan ja saada heidät uskomaan parantamisnäytelmäänsä. Näin hän vaelsi, ”med sina pottor”, Uudessa-kaarlepyyn ympäristössä noin kuuden vuoden ajan, eikä siitä, missä hänen puolisonsa ja tyttärensä asuivat näiden vaellusretkien aikoina ole mainittu sanaakaan. Jonakselle sen sijaan tarjottiin usein yösija palkkioksi parannus- ja velhotempuis- taan, syötäväksi hän sai kellarien antimia ja joskus jopa käteistä rahaa. Velan ottokin sujui hel- posti taikurin maineen kasvaessa.

Eräänä päivänä kansa kuitenkin sai pelleilystä tarpeekseen ja ukko sai haasteen käräjille.

Oliko hän joutunut riitoihin jonkun kanssa, joka 1700-lukulaiseen tapaan kostoksi ”ilmiantoi” hänet virkavallalle, siitä ei ole tietoa. Tavanomaista tuohon aikaan oli, että parantajat olivat ensimmäisinä noituudesta epäiltyjen listalla ja oli helppoa saada lähiympäristö uskomaan parannuskeinojen perustuvan noituuteen. Noitaioikeudenkäyntien huippu oli tuolloin kuitenkin jo sivuutettu.

7.2.1729 seisoi Jonas oikeuden edessä Vöyrillä vastaamassa tekosistaan. Kirjurit hikoilivat ja tuskailivat kirjoittaessaan hänen moninaisia repliikkejään. Vöyrin vallesmanni Georg Oxe syytti Jonasta siitä, että hän viimeksi kuluneena vuonna oli uskotellut yksinkertaiselle rahvaalle pystyvänsä parantamaan sairauden kuin sairauden ja sen vuoksi oli kerran jos toisenkin syylistynyt petkuttamiseen ja suututtanut näillä teoillaan ihmisiä. Jonas selitti ainoastaan iskevänsä suonta (plägar slå åder). Samoin, että hän oli vain niin kuin ”laupias samarialainen”, joka halusi ainoastaan kertoa erilaisten yrttien parantavista ominaisuuksista. Kaiken sellaisen, että olisi käyttänyt kiellettyjä tapoja, merkkejä tai lukuja toimissaan, Jonas kielsi.

Rahvasta kehoitettiin nyt kertomaan mitä he tiesivät Jonas Hielten edesottamuksista.

Leski Maria Pehrintytär kertoi, että Hielte yritti parantaa hänen tyttärtään ja oli sen vuoksi avannut tyttären suonen, keittänyt erilaisia varpuja ja juuria vedessä, lisännyt keitokseen öljyä kahdesta pienestä ”potastaan” ja antanut sitten tytön juoda keitoksen. Tytär oli kuitenkin tullut sairaammaksi. Jonas selvitti oikeudessa, että hänen ”puteleissaan” oli vain tärpätti- ja Bergsteinin-tippaöljyä. Asioista laajemmin tietävät kertoivat lisäksi Jonaksen käyttäneen hyväkseen mustaa kiveä, jota hän kutsui nimellä ”Torvigg” ja lääkinneen hoidettaviaan myös paloviinalla. Hänellä kerrottiin olevan talossaan ”5 skadelika spikar”, joita naiset ottivat holvihaudoista. Hänen kerrottiin myös istuneen myllyllä jauhamassa ”piikkejä” jauheeksi. Jonas kielsi taas kaiken.

Muutamia todistajia vielä kuultuaan siirrettiin oikeudenkäynti seuraaville käräjille, koska varmoja todisteita Jonasta vastaan ei ollut. Siihen mennessä tulisi vallesmanni Oxe kokoomaan lisää todisteita.

Ennen seuraavia käräjiä Jonasta kuitenkin syytettiin 17.10. 1729 Uudenkaarlepyyn käräjillä taikauskon levittämisestä Uudenkaarlepyyn ympäristössä. Kestikievarinpitäjä Olof Nilsson Munsalasta oli jutun päätodistajana. Naapurinsa Matts Anderssonin kanssa hänellä oli kuitenkin meneillään jatkuva riita ja eripura, jolla selittyi heidän tappelunsa ja omaehtoinen vääryyden- ja vahingonteon halu toisiaan kohtaan. Tämän katsottiin mitätöivän syytöstä Hielteä kohtaan ja vähentävän näin myös todistajan todistusvoimaa. Se myös selitti sen miksi Hielte pääsiäisyhänä v. 1728 Matts Anderssonin saunassa ja tuvassa oli puuhaillut jotain, joka aiheutti epäluuloja heidän välilleen ja joka kokeilu vahingoitti Olof Nilssonin hevosiä. Jonas kiisti syytökset ja Mats Andersson joutui jäävätyksi riitaisuksiensa tähden eikä muista todistajista ollut mitään apua jutun ratkaisemiseksi.

Hindrik Jönson muistutti, että Hielte erään kerran, kun hän oli ollut juovuksissa, oli sanonut voivansa parantaa Hindrikin sairaan hevosen ”med 3:ne hustrus och 3:ne pigors sammanblandande vatn”, mutta mikä oli kolmas lisäaine tässä parannuslääkkeessä, sen Hindrik oli unohtanut. Myös sillä kertaa asia siirrettiin seuraaville käräjille.

27 helmikuuta 1730 käräjäitiin uudelleen Vöyrillä. Uusi todistaja kertoi mm. että Hielte hillitsi Thomas Ollilan rinnassa olevan suonen juottamalla hänelle puunkuorista ja ruohonjuurista keitettyä vettä. (Vesi noudettu lähteistä: Rasmus, Skrifvars ja Juga)

Simon Sväns Bertbystä vannoi valalla, että hänellä olivat olleet ”kipeät luut ja jalat”, vuotta hän ei muistanut enää tarkasti. Jonas oli kehoittanut häntä hankaamaan kolmea hopeakolikkoa (silver mynt), hakemaan lähdevettä ja etsimään muurahaispesän. (Viinaan liotettuja muurahaisia käytettiin mm. kihdin parantamiseen. Vaikuttavana ainesosana oli muurahaisshappo. Suom. huom.) Siihen paikkaan oli Simonin jätettävä hopeat. Edelleen hänen oli noudettava männynkuoria. Jonas kertoi, että tuoreita ja ohuita lepänvarpuja voitiin verrata naissukupuoleen ja paksuja ja oksaisia lepänoksia miessukupuoleen.

Sitten Jonas oli valmistanut muurahaiskylvyn Simonin luona, voidellut osan jalasta ja antanut koko ajan juotavaa. Sen lisäksi hän oli valanut

kolme kertaa sulaa lyijyvettä Simonin päähän, "puhaltanut" paloviinalla ja lukenut seuraavanlaisen luvun: "Nimeen Isän ja Pojan". Muita sanoja ei Simon ollut kuullut.

Äärimmäisyyksiin Hielte kuitenkin meni syyttäessään ns. "kierre/spiraali" tulen. (Eld med vridande) Tämän kaiken Jonas oli tehnyt Tuomioviikolla ja jonka Simon aiemmin oli ilmaissut epämääräisesti. Jonas kiisti, että olisi ollut Tuomioviikolla Simonin luona, samoin myös sen, että hän olisi lukenut (taikomismielessä) tai olisi tehnyt mitään "merkkejä". Näille puuhille ei myöskään löytynyt todistajia. Päätös ohjattiin jälleen seuraaville käräjille lopullista tuomiota varten.

Käräjät pidettiin 4.3.1730 Uudessakaarlepyyssä. Siellä kertoi nyt Olof Nilsson Munsalasta, että oli ehtinyt ajatella asioita tarkemmin ja ettei Jonas Hielte ollut punonut salajuonia puheena olevassa asiassa pääsiäis-pyhänä ja että hänen epäilynsä oli aiheutunut siitä, että Jonas yllytti narrimaisuuteen ja ilveilyyn, mutta että Jonas lämminhenkisesti kuitenkin vain "seurusteli" sekä luvattomilla keinoillaan halusi vain olla kanssakäymisissä juttuun osallistuneiden henkilöiden kanssa Matts Anderssonin talossa.

Jonas Hielte ja Olof Nilsson olivat sen jälkeen tehneet sovinnon. Jonas painotti ja korosti sitä, että hän harjoittamallaan omituisilla ja merkkillisillä askareillaan oli pilannut mahdollisuutensa kansan edessä julistamalla, että hän muka pystyisi parantajankyvyillään suonen iskennässä ja omassa tietopiirissään tekemään jotakin enemmän ja paremmin kuin muut. Parantajana hän kuitenkin pystyisi edelleen elatuksensa hankkimaan.

Uudenkaarlepyyn käräjillä 4.3.1730 hänet tuomittiin 40 hopeamyntin sakkoihin, koska hän oli säädyttömästi "levittänyt ja opettanut taikauskoa, joka oli omiaan houkuttelemaan typerää rahvasta epäluuloihin ja syöksemään viattomia lähimmäisiä epätoivoon jäätyään ilman Jumalan korkeaa suojelusta ja turvaa sekä siitä, että hän loukkasi Tuomioviikolla Jumalan pyhää nimeä". Kaikki muut esitetyt huomiot jäivät kuitenkin todistamatta ja jotka voitaisiin myöhemmin korkeimmassa hovioikeudessa virallisesti ottaa esille ja vahvistaa.

Woldemar Backman teoksessaan Befolkningen i Nykarleby vid tiden för Stora Ofreden

mainitsee Jonas Hielten katoavan vuoden 1734 kirkonkirjoista. Jonas kuoli vuonna 1730, viisi kuukautta viimeisen oikeudenkäynnin jälkeen. Hänet haudattiin 2.8.1730 Uudessakaarlepyyssä. Tytär Catarina (s. 1710 ilmeisesti Ruotsissa) oli avioliitossa uusikaarlepyyläisen porvarin Johan Sundströmin kanssa. Johan Sundström kuoli jo 40-vuotiaana vuonna 1748 ja haudattiin 30.10.1748 Uudessakaarlepyyssä. Hänen tiedetään toimineen mm. palovartijana Uudessakaarlepyyssä 15.2.1733 aikalaisinaan mm. Johan Holm, Johan Bäck ja Johan? Esenberg. Catarina Hieltellä ja Johan Sundströmillä oli 11 lasta, syntyneet Uudessakaarlepyyssä, lasten joukossa peräti kolmet kaksoset! Vanhin tytär Brita Sundström meni naimisiin Pohjanmaan rykmentin Ilmolan komppanian korpraali (myöh. kersantti) Anders Strandbergin kanssa ja heidän kaksi tyttärtään avioitui Ilmajolle, esiäitini Catharina Mikki Mikinpoika Rahkon ja Christina pitäjänräättäli Samuel Simonpoika Västin kanssa. Viimeiset vuotensa Anders ja Brita viettivät Catharina-tyttärensä luona Ilmajoen Latva-Rahkolassa.

Jonas Hielten jälkeläiset

Jonas Hielte (Jält) s.n.1672 k.1730
Trollkarl, kansanparantaja, porvari Uusikaarlepyy.
S. Medelpad Ruotsi. K. Uusikaarlepyy.
Haud. 2.8.1730.

Lapsia:
Catharina Jonasdotter Hielte. Taulu 2.

Taulu 2. II sukupolvi
Catharina Jonasdotter Hielte. Syntynyt 1710 Medelpad (Ruotsi)? Pso 29.4.1731 Uusikaarlepyy Johan Sundström. Borg. Uusikaarlepyy. S. n.1708. K. 1748 Uusikaarlepyy. Haud. 30.10.1748.

Lapsia:
Brita s.15.12.1732 Taulu 3.
Lars s.02.09.1734
Stina s.02.09.1734
Caisa s.18.12.1735
Anna s.25.01.1737
Petrus s.02.08.1738 k.1746
Anna s.30.01.1740
Johannes s.09.10.1746
Christina s.09.10.1746
Elisabet s.01.05.1748 k.1748
Maria s.01.05.1748 k.1748

Taulu 3. III sukupolvi

Brita Johansdotter Sundström. S.15.12.1732 Nykarleby, Staden. K.3.4.1798 Ilmajoki. Pso 1.11.1752 Uusikaarlepyy Anders Strandberg. S. 12.1730 (Ilmajoen rippikirjat tai 21.9.1732 Pohjanmaa; C-B.J. Pentander). K.7.11.1802 Ilmajoki. Kuolinsyy: Åld br. Liittyi vapaaehtoisena Pohjanmaan henkikompaniaan 1747. Korpraali 1752. Varusmestari 1758. Majoittaja 1760. Varusmestari 1763-1764, virkatalona Ylihärmän Naarasluoman Haapoja. Lippumies jalkaväkirykmentissä Ilmolan komppa-niassa vv.1764-1783 virkatalona Ilmajoen Kokkolan Länsmans. Ylennettiin kersantiksi 31.12.1765. Osallistui sotaan ja taisteli 1757-1762 Pommerissa. 1759 Bruckendorff, 1761 Klempenow, 1762 Neu-Kalen. Erosi armeijasta 29.5.1783.

Lapsia:

Christina	s.00.04.1754	Taulu 4
Catharina	s.29.09.1756	Taulu 5

Taulu 4. IV sukupolvi

Christina Andersdotter Strandberg. S.0.4.1754. K.1.1.1791 Ilmajoki. Pso 10.10.1779 Ilmajoki Västila Samuel Simonpoika Talosela Västi. Ilmajoen pitäjänräätäli, sittemmin Yli-Taloselan (Länsmanin) vuokraaja ja myöh. itsellinen. S.23.1.1758 Ilmajoki. K.11.6.1809 Ilmajoki Ala-Laurosela. Samuelin 2. puoliso Helena Esantytär.

Lapsia:

Anders Wilhelm s.17.11.1780
Muuttaa 25.02.1798 tuntemattomaan paikkaan.
Maria s.26.09.1783
Palveluksessa Ala-Antilassa. Pso 11.10.1806 Ilmajoki Yrjö Juhonpoika. Ala-Antilan renki.

Taulu 5. IV sukupolvi

Catharina Andersdotter Strandberg. S.29.9.1756. K.15.10.1808 Ilmajoki, Mäkirahkola. Pso 20.6.1779 Ilmajoki Rahkola Mikki Matinpoika Mäki-Rahko. Isäntä Mäki-Rahkossa vv.1785-1817. S. 29.9.1759 Ilmajoki. K.28.3.1839 Ilmajoki.

Lapset:

Maria Birgitta	s.01.06.1780	k.24.10.1780
Hermann	s.10.10.1781	Taulu 6
Katariina	s.02.06.1784	
Katarina Justina	s.02.06.1785	k.07.02.1787
Mikki	s.22.04.1787	
Matti	s.12.02.1789	
Lovisa	s.27.06.1792	

Taulu 6. V sukupolvi

Hermann Mikinpoika Ala-Äijälä e Latva-Rahko e Mäki-Rahko. Mäki-Rahkon isäntä 1785-1817. S.10.10.1781 Ilmajoki. K.12.10.1849 Kurikka. Pso

1:o 26.10.1804 Ilmajoki Margareta Matintytär Vähäjouppila. Syntynyt 17.4.1783 Ilmajoki, Jouppila. K.17.8.1825 Kurikka. Pso 2:o Justiina Yrjöntytär Winqvist. S.8.12.1777. K.13.4.1861.

Lapsia ensimmäisestä avioliitosta:

Kaisa Justina	s.11.01.1808	
Maria	s.09.05.1813	
Pso 6.12.1835 Juho Samuelinp. Äijälä.	s.22.09.1814	
Kurikka.		
Herman	s.29.02.1816	Taulu 7
Susanna	s.28.05.1818	
Matti	s.19.01.1821	k.23.03.1886 Pso
Maria Vilhelmiina Salomonintytär Kortesmäki.	s.18.3.1825 Seinäjoki.	k.1.4.1857 Kurikka.
Juho	s.05.06.1824	k.03.04.1825

Taulu 7. VI sukupolvi

Herman Hermaninpoika Plosila e Ala-Äijälä. Syntynyt 29.2.1816 Ilmajoki. Kuollut 19.9.1893 Kurikka. Kirkkoväärti ja ensimmäinen Kurikan kunnan esimies. Hermanin ja Hedvigin rautaiset hautaristit löytyvät Kurikan hautausmaalta. Pso 1:o 15.10.1839 Kurikka Anna-Liisa Iisakintytär Plosila. S.7.9.1821 Kurikka. K.1.5.1847 Kurikka. -Puoliso 2:o 12.4.1848 Hedvig Sofia Jaakontytär Havunen. S.25.3.1825 Kauhajoki. K. 25.3.1912 Kurikka.

Lapsia:

Margareta Elisabeth	s.16.02.1840	
Iisakki Hermann	s.31.03.1841	Taulu 8.
Justiina Elisabeth	s.28.11.1842	
Anna	s.27.08.1844	
Susanna	s.27.04.1846	
Toisesta avioliitosta syntyneet:		
Helena	s.14.12.1849	
Serafia	s.25.07.1851	
Jaakko	s.27.11.1852	
Maija Liisa	s.18.12.1856	Taulu 9.
Hermann	s.00.00.1858	Taulu 10
Juho	0s.00.00.1866	Taulu 11.

Taulu 8. VII sukupolvi

Iisakki Hermann Hermanninpoika Mäki-Reinikka e. Plosila s.31.3.1841
Pso Loviisa Joelintytär Rinta-Hirvelä. S.25.6.1842 Kurikka.

Lapsia:

Poika ylioppilas Iisakki Reinikka, oli ensimmäinen talollisen poika, joka luki Kurikassa ylioppilaaksi. Ennen Amerikkaan menoaan perusti Kurikan Nuorisoseuran 1895.

Taulu 9. VII sukupolvi

Maija Liisa Hermanintytär Plosila (äiti Hedvig Havunen). S.18.12.1856 Kurikka. Kuollut 13.2.1929. Pso Iisakki Jaakonpoika Hannuksela myöh. Plosila.

S.5.6.1857 Ilmajoki. K.27.9.1932.

Lapsia 10. Yksi lapsista kuoli pienenä, yksi tytär kuoli tapaturmaisesti ja poika ammuttiin häissä noin kahdenkymmenen vuoden ikäisenä. Lapsista viisi lähti Amerikkaan vv. 1907-20, kolme poikaa ja kaksi tyttäreltä. Pojat työskentelivät kultakaivoksilla Michiganissa ja Etelä-Dakotassa. Kaksi heistä katosi ja julistettiin kuolleiksi Kurikan KO:n päätöksellä.

Taulu 10. VII sukupolvi
Herman Hermaninpoika Plosila/Peltola (äiti Hedvig Havunen). S.1858. Pso 17.6.1879 Susanna Joonaksentytär Yli-Äijälä Kurikasta. S.1.10.1861 Kurikka.

Lapsia 8. Herman lähti Amerikkaan (Ashtabula, Ohio) v.1889. Susanna sekä neljä Suomessa syntyneitä lasta lähtivät vuoden 1899 jälkeen. Perheen kolme nuorinta lasta syntyi Amerikassa.

Taulu 11. VII sukupolvi
Juho Hermanninpoika Plosila (äiti Hedvig Havunen). S.1866 Ilmajoki. Pso Heta Fiia Matintytär Yli-Reinikka. S.1863.
Juho lähti Amerikkaan vuonna 1900. Lapsia oli seitsemän.

Penni Airas

Lähteet:

Hugo Svedberg: "Trollkarlen" Jonas Hielte; Vasabladet; nr 78 (40) 1939
Genos 1956: En stadsfiskal i Nykarleby på 1730- och 1740-talen. Anteckningar om en släkts stamfar. av Häkon Holmberg.
Wold. Backman: Befolkningen i Nykarleby vid tiden för Stora Ofreden; Vasa 1943; Vasabladets tryckeri.
C-B. J. Petander: Kungliga Österbottens regemente under Gustaf III:s tid ja Kungliga Österbottens regemente 1723-1771.
Tapio Piirto: Ilmajoen rippikirjat 1763-1810, filmi IK 409, vihkimerkinnät: Mikrokortit VA SSS Ilmajoki 5 ja VA SSS Ilmajoki 7.
Kuolin- ja hautausmerkinnät: Mikrokortti VA SSS Ilmajoki 8.
Aarre Läntinen, Kauko Panttila, Väinö Panttila, Mauri Röyskö, Walter Plosila
Antti Rinta-Paavolan kirje isoisälleni 13.4.1979 sekä isoisäni muistelmat ja kirjeet.
Hiski.

Ilmajoki vuoden 1691 kartalla.

Jonas Persson Giädda apulaisineen suoritti mm. Ilmajoen kartoituksen vuosikymmenten 1680 / 90 vaihteessa. Ohessa noiden karttojen perusteella puhtaaksi piirretty pienimittakaavainen Ilmajoen yleiskartta. Kartoissa taloja ei ole nimetty, nimet lisätty karttaan SAY:n tietojen perusteella..

Varsinaisten maakirjatalojen lisäksi karttaan on merkitty myös kaksi torppaa, kirkkovähtäriin ja sorvari Paulin asumukset. Talojen nimissä on huomioitava eri lähteiden kirjava käytäntö nimien suhteen, esim. Posso - Possola, Västi - Västilä jne. Kartoituksen liitteenä on myös tekstiosa jossa on mainittu manttaalivero, isännän nimi, viljelyala tynnyrialoina sekä heinätuotto verokuormina.

Tekstiosassa huomioitavaa on mm. Kirkonkokon ja Hoppalan ilmoitettu viljelyala joka näyttäisi liian pieneltä (kirjurin virhe?). Myös Hoppalan ja Ala-Kiikan isäntien nimet poikkeavat muiden lähteiden ilmoittamista tiedoista. Taloselat ja Penttilät näkyvät kartalla yhtenä talona vaikka isäntiä mainitaan kaksi, isännät perheineen, renkeineen ja piikoineen asuivatkin ilmeisesti saman katon alla.

Seuraavassa tekstiosuus talojen nimet lisättyinä.

Skatten Mantal		Bruket Åker Tunl.	Skattlass		
			Höö	Borta	
Peldoniemi By					
1 1/2	Länsman Esaias Valentinson Hafwer Brukat Åker Dito Wälckilä Torp	16 1 1/2	74		<i>Peltoniemi</i> <i>Välckilän torppa</i>
3/4	Matss Hindersson	12	70		<i>Sihto</i>
2/3	Jacob Zachrisson medh Torpstället Fossilla	14 1/2	74		<i>Talvitie / Fossin torppa</i>

2/3	Jacob Walentinsson	13 1/2	68		<i>Latva-Nikkola</i>
2/3	Jacob Khristierson	19 3/4	68		<i>Rinta-Nikkola</i>
1	Johan Bertilsson	26	90		<i>Pirilä</i>

Röyskölä By

11/12	Grels Mårtensson brukat Åker	12 1/4	40	10 1/2	<i>Latva-Röyskö</i>
3/4	Johan Olofsson	15 7/8	63		<i>Rinta-Röyskö</i>
1/2	Matss Mårtensson	11 1/4	60		<i>Kuhna</i>
1/2	Hendrich Hendrichsson	8 3/4	40		<i>Rinta-Loppi</i>
1/2	Jacob Hendersson	5 3/4	48		<i>Keski-Loppi</i>
1/2	Hendrich Matsson	5 7/8	48		<i>Latva-Loppi</i>
2/3	Pastor Peldan Änkia	10 3/8	44		<i>Ojanperä</i>
2/3	Capplannen Isaak Peldan	7 3/8	39		<i>Luhtasela</i>
1	H Kyrckio Herdans Agor Dito Crono Hemmanet agor	14 4/8 1 1/4	100		<i>Pappila</i>

Pallo By

2/3	Michel Hendersson	8 3/8	40		<i>Ketelä</i>
2/3	Michel Grelsson	7	39		<i>Mattila</i>
1	Sigfridh Jöransson	11 3/4	72		<i>Kahma</i>
1/2	Matz Eskelsson	5 1/2	33		<i>Jussila</i>

Kyrckio By

2/3	Anders Morthensson	13	49		<i>Laurosela</i>
1	Bengt Thomasson	17 1/4	66	5	<i>Ollila</i>
1	Jöran Michelsson	17 1/4	66		<i>Seppälä</i>
2/3	Isaak Thomasson	14 1/8	44		<i>Ala-Kauppila</i>
2/3	Michel Andersson	14 1/4	46		<i>Yli-Kauppila</i>
1 1/4	Simon Thomasson	18 3/4	45		<i>Hannuksela</i>
1 1/4	Simon Michelsson	4:	56		<i>Kirkonkokko</i>
1	Matss Andersson	6 1/8	50		<i>Antila</i>

Peurala By

3/4	Matss Morthensson	4	55,-		<i>Hoppala</i>
2/3	Anders Hendersson	6 3/8	46,-		<i>Jouppusela</i>
3/4	Mats Bengtsson	10 5/8	44,-		<i>Ala-Kiikka</i>
2/3	Jacob Mårthensson	8 5/8	48,-		<i>Yli-Kiikka</i>
2/3	Jacob Bengtsson	10	50,-		<i>Korpi</i>
	Kyrkioherdens Lanbo gård	13 3/4	45,-		<i>Peurala</i>

Lachtis By

3/4	Thomas Staphansson Bruket åker	9 5/8	40,-		<i>Karjanmaa</i>
3/4	Jacob Eskilsson	14 1/4	58,-		<i>Lahti</i>
2/3	Simon Johansson	6 7/8	49,-		<i>Ranta</i>
3/4	Johan Josephsson	7 7/8	46,-		<i>Nahkaluoma</i>
1	Jacob Andersson	18 1/8	68,-		<i>Torala</i>
1/2	Gabriel Bengtsson	10 5/8	48,-		<i>Huikku</i>
1	Johan Frantsson	11 1/8	60,-		<i>Rahnasto</i>

Kockola By

3/4	Sigfrid Josephsson	10 4/8	44,-		<i>Koskenkorva</i>
1	Johan Josephsson	11 3/8	58,-		<i>Västilä</i>
1	Simon Larsson	11	90,-		<i>Havusela</i>
1	Michel Klemetsson	13 3/8	48,-		<i>Posso</i>
1/2	Thomas Jöransson	6 1/4	41,-		<i>Talosela</i>
1/2	Esaias Larsson	6 1/4	41,-		<i>Ala-Talosela</i>
2/3	Jacob Klemetsson	8 3/4	38,-		<i>Raskula</i>
3/4	Jacob Michelsson	20 1/8	63,-		<i>Jaakko-Kokko</i>
2/3	Hendrich Jöransson	16 1/2	43,-		<i>Seppi-Kokko</i>

3/4	Johan Eskelsson	13 1/4	43,-		<i>Yrjänä-Kokko</i>
2/3	Sigfrid Sigfridsson	12 7/8	50,-		<i>Suomu</i>
1	Daviids Johansson	14	58,-		<i>Ilkka</i>
1/2	Jacob Sigfridsson	7 3/8	49,-		<i>Pietilä</i>
3/4	Anders Antoniuson	6 1/8	34,-		<i>Hyövälti</i>

Jouppila Byy

1	Johan Nilsson Brukat åker	10 3/4	58,-		<i>Ranto</i>
3 /4	Jöran Grelsson	7 3/8	40,-		<i>Piirto</i>
1/2	Sigfrid Jöransson	8 7/8	51,-		<i>Karjala</i>
1	Hendrich Filipsson	10 3/4	50,-		<i>Rahko</i>
1/2	Bengt Matsson	7 3/8	34,-		<i>Ala-Penttilä</i>
1/2	Johan Marcusson	7 3/8	34,-		<i>Yli-Penttilä</i>
1	Jacob Jacobsson	16 3/4	68,-		<i>Jouppila</i>

Tapio Piirto

Käytetyt lähteet:

Kartta ja tekstiosa: Maanmittaushallituksen arkisto, 1600-luvun värilliset karttakirjat, valokuvaus Jari Järvinen. Suomen Asutuksen Yleisluettelo.

Ilmajoen unohtunut mestauspaikka

Keskiviikkoiltana kesäkuun 15. p:nä vuonna 1692 syntyi Isonkyrön kirkkoherralle Israel Alftanukselle kolmastoista lapsi. Pienokainen kastettiin saman kuukauden 20. p:nä Laihian kirkkoherra Samuel Backman'in toimesta. Kasteessa poikalapsi sai nimekseen Johannes. Kaksikymmenvuotiaana, vuonna 1712, Johannes kirjasi ylös isänsä muistiinpanoista kumminsä, sekä isän siunauksen lapselle:

Kummeina Lapuan pastori Mart Prochman, herra Michael Fant, herra opiskelija Erics Lerman, tarkastaja herra Petter Heiche, sekä opiskelija Gabr. Peldanus, sekä naispuolisina kummeina: Jumalinen vaimo Maria Ross, herra pastorin siiveellinen vaimo Laihialta, herra Jaakobin vaimo Ylistarosta, jumalinen vaimo Saara Florinus, siiveellinen neitsyt Helena Mornie, sekä Karin Mård. – Jumala sallikoon hänen kasvaa oikeassa Jumalan pelossa ja antakoon hänen päästä ajan tullen minun paikalleni tähän seurakuntaan.

Nämä ja paljon muuta nuori Johannes Alftanus tallensi almanakkamuistiinpanoihinsa, jotka ajoittuvat vuosien 1711-26 välille. Melkein täsmälleen 19 vuotta syntymänsä jälkeen 19. p:nä kesäkuuta

v.1711, Johannes kirjoitti muistiinpanoihinsa kouluvuotensa päättyessä: *Aamulla klo. 5 aikaan läksin veljeni kanssa matkaan edellä kerrotusta kaupungista (Vaasasta) ja pääsimme samana päivänä perille kotiin Isonkyröön.* Seuraavan muistiinpanon tarkka päivämäärä Johannekselta jäi merkitsemättä, mutta se ajoittuu aivan lähipäiviin. Siinä hän toteaa: *Näinä päivinä marssi Isonkyrön läpi rykmentti äskettäin täällä Pohjanmaalla palvelukseen otettuja sotamiehiä.* Seuraava muistiinpano on 23.6: *Lankoni Johan Komsin läksi matkaan ja jätin hänelle jäähyväiset.* Johannes Komsin oli nuori 8.5.1703 pappisvihkimyksen saanut pappismies ja Johanneksen lanko. Johannes Komsin toimi aluksi Isossakyrössä Orisbergin ruokin ruokinpappina ja mainitaan Pohjanmaan rykmentin palkkausluettelossa v:lta 1714, pataljoonan pappina. Muistiinpanot jatkuvat edelleen 26.6: *Maaherra ja kenraalimajuri Lorents Clerck tuli Ilmajoelta suuren seurueensa kera meille mukanaan hänen alaisensa Otto Johan Mai(d)el Laihialta.*

Tämän jälkeen merkinnöissä on tauko 17/7 saakka, jonka jälkeen ne taas jatkuvat. Syynä tähän oli se, että 26.6 Johannes lähti veljensä kanssa Il-

majoelle Peuralaan, jossa hänen siskonsa Helena Alftana emännöi kappalainen Henrik Peldanin vaimona ja almanakka lienee jäänyt kotiin. Myöhemmin vuoden viimeisen merkinnän jälkeen Johannes on kuitenkin kirjoittanut kaksi merkintää, jotka ajoittuvat Ilmajoen matkan ajalle. Uusi 26/6 päivätty täydennysmerkintä kertoo: *Menin yhdessä veljeni kanssa Ilmajolle, apulaispastori Aimelaesus tuli Holkon kievariin saakka (Aimelaesus oli Johannoksen lankomies ja myöhemmin Isonkyrön kirkkoherra)*. Seuraavalle päivälle 27/6 nuori Johannes on kirjoittanut asiasta, joka varmaankin oli häneen niin paljon, että halusi sen kirjata sen vielä näin jälkikäteen.

27.6.1711: *”Peuralan ohi Kurikkaan päin neljännespeninkulman verran, jossa me erosimme toisistamme sillalla, joka vie luoman yli, paikalla, joka on aivan hirsipuun ja mestauspaikan vieressä. Tällä paikalla oli edellispäivänä poltettu eräs upseeri paaluun sidottuna, eläimeen sekaantumisen johdosta. Täällä liittyi veljeni joukkoihin, mennen heidän matkassaan vapaaehtoisena sotilaspappina.”*

Johannes Alftanuksen almanakkamerkintä sisältää erittäin mielenkiintoisen tiedon, joka näyttää olevan tuntematon nykytutkimukselle. Merkinnän mukaan Ilmajolla sijaitsi mestauspaikka jossa Peuralan ja Kurikan välimaastossa. Teksti mainitsee upseerin poltetun paikalla, jossa vanhaan oli olemassa sekä hirsipuu että mestauspaikka. Missä sitten sijaitsi Johannes Alftanuksen mainitsema mestausalue?

Tapahtuman aikaan ainoa käyttökelpoinen ja kysymykseen tuleva maantie Kurikkaa kohti kulki Kyrönjoen länsirannalla. Kun Peurala sijaitsi joen itäpuolella, täytyi Johannoksen ja hänen veljensä ylittää ensin Kyrönjoki. Melkein heti Peuralan kohdalla joen länsirannalla tie ylitti kaksi Kyrönjokeen laskevaa luomaa, joista kumpainkaan ei voi tulla kysymykseen läheisyytensä vuoksi. Seuraava Kyrönjokeen laskeva luoma Kurikkaan päin edessä on Nahkaluoma, jonne Peuralan kohdasta kertyy matkaa n. 2,5 km ja sen jälkeen Nenättömänluoma, jonne matkaa kertyy n.8 km. Kun neljännespeninkulma on 2,67 km. (1 peninkulma: 10,68 km), on ainoa kysymykseen tuleva silta Nahkaluoman ylittävä silta. Nahkaluoman rannassa, heti luoman etelärannalla on siis sijainnut Ilma-

joen pitäjän mestauspaikka, josta yllättävää kyllä aikaisemmin ei ole historia- tai perimätietoa jäänyt talteen.

Maanmittari Joonas Giäddan vuonna 1691 piirtämässä Ilmajoen kartassa aivan Alftanuksen ilmoittamassa paikassa sijaitsi heti maantien sivussa pieni levennys, joka nykypäivän kartanlukijan silmissä näyttää levähdysalueelta. Todennäköisesti juuri tällä kohdin sijaitsi etsimämme mestausalue.

Giäddan piirtämässä kartassa Nahkaluoman kirjoitettu ”Nackalouma”. Miehen ilmeisen puutteellinen suomen kielen taito sekä siihen aikaan vielä vakiintumattomat sekä ruotsin- että suomen kielen sanojen kirjoitussäännöt ovat pääasiallisena syynä Nahkaluoma-nimen lievästi eriskummalliseen kirjoitusasu (Ruotsinkielen verbi ”nacka” merkitsee suomeksi: ”katkaista kaula”).

Aivan varmaa on kuitenkin se, että luoman nimi on vanha, eikä suinkaan maanmittarin keksimä, jopa niin vanha, että sen merkityssisältö ei aivan helposti avaudu nykypäivän tutkijalle. Yhtenä selitysyriksenä voisi ajatella nimen määriteosan ”nahka-” liittyvän merkitykseltään sanueeseen: nahkea, nihkeä, vitkas, hidas, nahjus.

Tältä pohjalta tarkastellen Nahkaluoma kuvaisi sitä siten hitaasti, vitkaasti virtaavaa vedenjuoksua. Ja näinhän asia lieneekin todellisuudessa.

Erityisesti mestauspaikan vaiheita tutkiessamme, voimme ajoittaa varmuudella sen olleen käytössä vähintään vv. 1691-1711 välisenä aikana, mutta varmaankin jo paljon aikaisemminkin. Erityistä kiinnostavuutta mestauspaikkaan kohtaan tuo kieltämättä se tosiasia, että se sijaitsi ainoastaan n.1,5 km:n päässä Jaakko Ilkan kotitalosta ja hänen mestaajaksensa väitetty Posson asuinpaikka sijaitsi vain n.2,5 km etäisyydellä.

Kun Jaakko Ilkan mestauspaikan sijainti on kirvoittanut ja edelleenkin kirvoittaa erilaisia mielipiteitä, tuo nyt paikannettu mestauspaikan sijainti oman uuden lisänsä tähän keskusteluun, jonka toivoisin uudelleen viriävän. Onhan varsin merkillistä, että toisaalta ollaan epätietoisia niinkin tärkeästä historiallisesta asiasta, kun Jaakko Ilkan mestauspaikassa, mutta toisaalta perimätieto väittää tietävän niinkin harvinaisen asia 1500-luvulta, kun hänen äitinsä syntymäkodin.

Matti Lehtiö

Lähteet:

Johannes Alftanuksen almanakkamuistiinpanot, puhtaaksi kirjoittanut tri. Sigrd Nikula. Julkaistu Genos lehdessä 1995. Suomennos Leijo Keto
Karttamateriaali Tapio Piirto

**Nahkaluoman suuosa, maanmittari Joonas Giäddan vuonna 1691 piirtämästä Ilmajoen kartassa. Kartassa esiintyvät talot: J2= Nahkaluoma, K2= Torala. Puhtaaksi piirtänyt: Tapio Piirto
”Santavuoren taistelusta kulunut 400 vuotta”**

Viisi vuotta sitten saatiin eri julkaisuista lukea yllä olevan otsikon mukaisia kirjoituksia, joiden johdosta eräs lukija tiedusteli Ilkka-lehdessä: *”Miksi Kyrönjoen jäällä käytyä taistelua sanotaan Santavuoren taisteluksi?”*

Allekirjoittanut on nämä viisi kulunutta vuotta miettinyt päänsä puhki samaa kysymystä: Miksi Kurikassa Paavolan luona alkanut ja Kyrönjoen jäällä käyty Nuijasodan lopputaistelu on nimetty Santavuoren taisteluksi?

Syynä saattaa olla pitkä ajallinen etäisyys tapahtumista niiden kirjaamiseen, koska Pohjanmaan kirjoitustaitoiset miehet tapettiin verilöylyissä muun kansan mukana. Ilmajoen kirkkoherra iskettiin kuoliaaksi ja Kyrön kirkkoherralta poltettiin talo ja hänet ajettiin kerjuulle. Professori Heikki Ylikankaan mukaan vasta satakunta vuotta kapinan jälkeen alettiin kerätä tietoja ”Santavuoren” tapahtumista. Sotamarskin kirjurit kai kirjoittivat tapauksista jo ennemmin. Etelä-Suomen kartanoihin palattuaan heillä eivät paikannimet olleet niin tarkkaan selvillä. Joku muisti kai sitten Santavuoren ääriviivat.

Kun Yrjö Koskinen kirjoitti viime vuosisadalla Nuijasodan historian, kirjoitti hän: *”...ja taistelu levisi Piirtolan kangasta pitkin kaakkoista suuntaa Santavuoreen saakka”*. Muuta ei itse Santavuores-

ta mainittu. Olisivatko marskin kirjurit muistelleet Piirtolan senaikaisia korkeita hiekkakumpuja, joille on ollut aivan tarpeeksi kiipeämistä joen jäältä lumessa aseitaan kantaville talonpoikais-sotilaille. Korkeuseroa jäältä hiekkavalleille on tuohon aikaan saattanut olla jopa neljäkymmentä metriä. Sen sijaan Santavuorelle saakka tuskin yksikään talonpoika on aseineen jaksanut lumikelillä laahustaa, vaikka ei otettaisi vastassa olleita huovejakaan huomioon. Voidaan siis uskoa huoletta, että niin sanottu Santavuoren taistelu on käyty joen jäällä ja rannoilla, pääosin nykyisen Kurikan alueella.

Historiasta myöhemmin kirjoitelleet eivät ole vaivautuneet paikan päälle olosuhteisiin tutustumaan, lukuunottamatta oman paikkakunnan kasvatia tohtori Osmo Rinta-Tassia, jolle maasto oli tutumpaa. Rinta-Tassi kirjoittaa:

”...Taistelu alkoi nuijamiesten ammuttua Oulun linnasta tuoduilla tykeillä vastustajan joukkoihin. Klaus Fleming jakoi huovinsa kolmeen osatoon, joista yksi lipusto eteni joen länsipuolta, yksi joen jäätä ja yksi itäpuolta. Perimätiedon mukaan hän olisi itse ylittänyt joen Paavolan kohdassa ja johtanut päävoimansa joen itäpuolta Ilmajokea kohti. Eteneminen ei liene ollut kovin nopeaa, sillä tällä puolella ei ollut minkään laatuksia teitä lukuun ottamatta mahdollisia kinttupolkuja. Nuija-

miehet perääntyivät taistellen jäätä pitkin Ilmajoen suuntaan. He pelkäsivät tulevansa saarretuiksi, joten kärkejoukko nousi viimeistään Piirtolan kohdalla joen itärannalle. Taistelut olivat tässä vaiheessa Tuiskulan kylän rannoilta aina Piirtolan kankaalle saakka. Kurikan Ilmajoen rajalla on "Armonlaakso", joka nimi viittaa tässä paikassa tapahtuneeseen talonpoikien antautumiseen..."

Sakari Topeliuskin kirjoitti tapahtumista Ilmajoen pappilasta käsin ja kuulopuheiden perusteella.

Santavuori-tarina lienee lähtenyt alkuaan liikkeelle sotamarski Klaus Flemingin voutien toimesta. Sotamarskihan palasi joukkoineen Pirkkalaan ja edelleen Kirkkonummen Pikkalan kartanoon. Lienee ollut niin, että marskin kirjurit saatuaan tehtäväksi laatia käydystä Nuijasodan viimeisestä vaiheesta sotakuva-uksen, eivät olleet selvillä Kurikan kappelin alueella käydyn verisen taistelun tarkasta tapahtumapaikasta, vaan nimesivät tapahtumat alueen ainoan maamerkin, kaukana siintäneen Santavuoren mukaan.

Pohjanmaallahan alettiin nuijasodan lopputaisteluista kirjoittaa muistikuvia vasta sadan vuoden kuluttua tapahtuneesta. Myös saattaa taruun Santavuorilla käydystä taistelusta vaikuttaa se, että Kurikan Paavolan ja Ilmajoen Piirtolan välillä käyty Pohjanmaan talonpoikien teurastus loppui juuri Piirtolan hiekkakumpujen seutuvilla.

Lähteet:

Yrjö Koskinen (1887): Nuijasota sen syyt ja seuraukset.

Heikki Ylikangas (1995): Nuijasota.

Osmo Rinta-Tassi (1986): Kurikan Historia.

Keskusteluyhteys professori Heikki Ylikankaan kanssa varmistaa Into Järvisen päätelmän. Santavuoren taistelunimityksen lienee "keksinyt" Yrjö Koskinen 1800-luvulla. Sinänsä virheellisten nimitysten esiintyminen ei ole mitenkään poikkeuksellista. Napuen taistelusta käytettiin 1900-luvun alkuun saakka nimitystä "Isonkyrön taistelu". Nimitys lienee muuttunut, koska taistelun kunniaksi pystytetty muistomerkki sijoitettiin Isonkyrön Napuen kylään. Napuen taistelu -nimitys on lisäksi harhaanjohtava, sillä taistelu käytiin pääasiassa Isonkyrön Laurolan kylässä.

Matti Lehtiö

Hakupalat

Jouko Niemelä kysyy, tietääkö joku ilmajokelaisen sotilaan Antti Hedforsin syntyperää. Hänet on vihitty Ilmajoella 24.2.1792 Peltoniemen piian Susanna Tuomaantytären kanssa. Antti isännöi Alavuden Sulkavankylän Laurilan kruunutilalla vv.1800-02.

Terveisin Jouko Niemelä, Salakkatie 9 A 5 02170 Espoo. jouko.niemela1@luukku.com

Kun Piirtolan hiekka-alueet olivat tällöin vielä kaivamattomina korkeina kumpuina eli siis "santavuorena", ovat voutien kirjurit käsittäneet taistelun loppuneen karttaan merkityllä Santavuorella, joka oli tunnetumpi maastomerkki kuin Piirtolan hiekkakumpareet.

Mainittakoon vielä, että jotkut nuijasodasta kirjoittaneet eivät ehkä häveliäisyysyistä ole luopuneet Santavuori-tarinasta. Useat kirjoittajat päättävät taistelukuvauksen mainintaan, että taistelut levisivät Santavuorelle saakka. Ei ole mitään järkevää selitystä, minkä takia kaksi monen tuhannen miehen joukkoa olisivat kesken yhteenottoaan siirtyneet joen jäältä Santavuorelle ja alkaneet sitten taistella uudessa paikassa.

On täysin selvää, että talonpoikien ja huvi-joukkojen yhteenoton oli mahdotonta levitä parin, kolmen kilometrin päässä olevalle Santavuorelle tai myöskään sen läheisyydessä oleville soille. Talonpoikien joukko ei yksikertaisesti olisi aseitaan kantaen jaksanut vahvassa lumessa nousta joen jäältä jyrkkien rantatöyräiden yli ja edetä sitten kilometrejä Santavuorelle taisteluun jatkamaan.

Olisiko "Santavuoren taistelun" nimi muutettava esimerkiksi Piirtolan taisteluksi?

Into Järvinen

Tiedonsirpaleita Jouko Niemelän kysymykseen:

Jalasjärven rippikirjassa vv.1778-84 esiintyy vuosina 1778-79 renki Antti Juhonpoika, jonka syntymäajaksi on merkitty 1758. Hänen ilmoitetaan muuttaneen Ilmajoelle 18.11.1779.

Rippikirjan mukaan Ilmajoen Ala-Pirilässä esiintyy sotamies Antti Juhonpoika Hedfors vv.1780-94, Antin syntymäajaksi on merkitty myös 1758. Vaimo Susanna Tuomaantytär s.28.1.1767, Ala-Pirilässä vv. 1792-94. Perhe muuttaa Ikaalisiin 5.4.1796.

Antin ja Susannan syntymäpaikkoja ei kuitenkaan Ilmajoen alueelta löydy.

Tutkimukset kannattaisi ehkä keskittää Ikaalisen suuntaan, jonne pariskunta Ilmajoelta muutti.

Tapio Piirto.

Juuret Laihialla ja Jurvassa

Kun Jurvaa muinoin asutettiin

Jurvan muinainen asuttaminen oli herkeämätön sota tauteja, tulvia, halloja, katoja, rajuilmoja ja suota vastaan. Siitä ei puuttunut verta, hikeä eikä kyyneleitä.

Lukemattomia olivat tuhoon tuomitut yritykset, jotka murskasivat mullassa möyriävän soturinsa auran alle. Mutta aina uudestaan tarttuivat toiset itse-pintaiset kädet saroillensa tuupertuneen auran ja kuokkaan, kunnes rämeiden keskelle puhkesi heilimöivä maapala, joka alkoi elättää asujansa.

Mutta aluksi asutettunakaan Jurva ei ollut kunnolla kenenkään maa. Se oli vain syrjäkylän takamaa, erämaanutinta-alue, välimaa, jossa Ilmajoen, Laihian ja Närpiön ulkosarat kohtasivat tietymättömästi. Jossain Tainuussa kohtasivat enimmäkseen Ilmajoen Jouppilan, Kokkolan, Kurikan ja Laihian ulkosarat, jossain Jurvajärvellä ja Sarvinevalla Teuvan ja Laihian sarat. Niiden väliin jäi alue, jossa Laihian eri kylien ulkosarat sikinsokin kohtasivat.

Erämaat olivat este asutuksen leviämiseksi Jurvaan

Entisen Jurvan maasto tarjosi luonnollisia kulkureittejä erittäin niukasti, mutta kulkuesteitä sitäkin enemmän. Leimallisia maastomerkkejä olivat Nenättömän ja Tainuun välissä kohoileva Pohjanmaan korkein kukkulavyöhyke useine 200 metrisine huippuineen, kuten Lehtivuoret ja Pahkavuori, sekä kaksi "vuoriston" juureen syntynyttä jättimäistä suonsilmää: Jurvajärvi ja Tainusjärvi. Muinainen Hämeestä levinnyt erämaanutinta-alueiden valloitus ja asuttaminen kilpistyi tähän muuriin ja ohjautui itäkautta muualle. Seudun valtaiset vesivarat paisuttivat ohi menevien reittien virtoja vauhdittaneen takakylän porteille sattuneen kaukaisemman kulkijan Jurvan kiertoa.

Taasen rannikkoa vasten levittäytyvät alavammat alueet, kuten Sarvineva, olivat suurimmaksi osaksi niin tuoretta ja upottavaa vesijättömaata, että niiden asuttaminen oli ollut mahdotonta 1600 – luvulle asti.

Lisäksi laihialaiset olivat lännestä tullut kasakyläyhteisöä suosiva asuttajaryhmä. Jurvan ulkosarkojen ja nautinta-alueiden ylävirrat eivät tarjoneet heille sellaisia jokirantoja, joita voitiin asuttaa nopeasti kasakyliksi, vaan korpitorpan paikkoja. Ulkosarkojen asuttaminen pysyi siksi laihialaisille luotaantyöntävänä niin kauan kuin kantakyläien ahtaus ei käynyt sietämättömäksi. Täten Jurvan asuttamista pantattiin viime hetkiin asti. Havaitaan, että laihialaiset soittivat usein toista viulua Jurvan asuttamisessa. He antoivat teuvalaisten ja ilmajokelaisten perustaa ulkosaroillensa torppia, jotka tuottivat kaivattua palvelusväkeä ja joita lähennettiin kantayhteisöön naimakauppojen siteillä.

Näistä syistä Jurva tuli vasta sangen myöhään asutetuksi.

Hankalien kulkuyhteyksien Jurva toimi Isonvihan Kätkö- ja pakopaikkana

Jurvan erämaan kolmen asutetun kolkan väliltä puuttuivat huoltotiet vielä Isonvihan aikoihin. Jonkinlainen kirkkotie kyllä johti Jurvajärveltä Laihialle, mutta sekin oli väliin kulkukelvoton. Käräjillä 1709 siltavouti valitteli, että Mikki Niemi ja Matti Korpi olivat antaneet kirkkotien siltojen kauttaaltaan romahtaa (LK 4.-6.02.1709 ES2093 ss. 129).

Venäläisten lähestyessä vuonna 1714 laihialaiset kätkivät arvoesineitä ja vararuokaa ryöstelevien miehittäjien ulottumattomiin Jurvan tietömiin rämeisiin. Myös piilopirtejä kyhättiin. Kyllä miehittäjät yrittivät Jurvaankin: vanha uudisviljelijä Pentti Polakka sai miekaniskun rintaansa julmistuneelta Vienan husaarilta ohjattuaan pakolaisia jahaavat "kasakat" suonsilmään Sarvinevalla.

Miehittäjiä eivät Jurvaan paenneet ainoastaan laihialaiset, vaan sen korprien kätköihin piiloutui paljon pakolaisia ympäröivistä pitäjistä. Niinpä nälkäiset sotapakolaiset löysivät joidenkin laihialaisten, kuten Reko Mannilan ja lukkari Mikki Minkipoika Laulajan ruokavarastot ja ryöstivät ne putipuhtaksi. Mukanaoleville elikoillensa pakolaiset syöttivät kaikki Mannilan ulkosaroille varastoimat heinät. Mannila syytti naapureitansa, joista eräät myönsivät ja maksoivat heinät takaisin. Suurimman osan kätköistä olivat kuitenkin ryöstäneet laihialaisia vaanineet ulkopitäjälaiset (LTK 1722 ES2094 s. 366).

Myös vilu vaivasi Jurvan pakolaisia. Voi kuvitella, että pakokauhu tai kiire oli niin suuri, että pakoon säännättiin vähissä vaatteissa. Niinpä pakolaiset tyhjänsivät myös löytämänsä vaatekätöt, kuten

korpitorpan asuja Olli Lassenp. Norilainen Teuvasta. Hän oli löytänyt Kuppaalan Jaakko Lyyskin vaatekätön, josta vei vaatetta 104 taalerin arvosta. Häden jälkeen Norilainen palautti Lyyskille vaatteita 59 taalerin arvosta, mutta Lyyskin täytyi kinuta käräjillä puuttuvaa osaa (LTK 26.08.1726 ES2097 ss. 646-647).

Vitsaukset ja kadot koettelivat Jurvaa alinomaan

Jurvan 1600 -luku oli täynnä vitsauksia. Oli vuosia, jolloin hallat veivät kaikkien talojen sadot, oli tulvia ja tulipaloja. Jos sääoikut eivät vieneet tuhoon, niin sitten tuon asumattoman erämaan pedot raatelivat karjan. Jos pedot jättivät rauhaan ja pelot äityivät kukoistamaan, Ruotsin kuninkaat ryhtyivät mielettömiin sotaseikkailuihin, jotka repivät maamiehet irti aurojen kahvoista ja syöksivät heidät kuoloon vieraalla maalla, kun hirvittävät taudit iskivät paleleviin ja nälkäisiin sotajoukkoihin. Ja kotiin jääneille ei käynyt juuri paremmin, viljelyksille jäänyt naisväki ei saanut kunnan miesapua raskaisiin töihin, joita kunigashuoneen sotaseikkailujen rahoittamiseksi määrätty lisäverot entistä enemmän vaativat. Lastensa eteen uhrautuneet aliravitut naisparat lyyhistyivät taakan alle jättäen jälkeensä vain ahdistustansa itkeviä lapsia, jos nämä olivat hengissä säilyneet läpi kulkutautien.

Pahin kato kohtasi Jurvaa vuonna 1680. Jurvalaiset Antti Kaaponp., Anna Mikint., Jaakko Matinp. Sarvijoelta ja Niiles Pentinp., Erkki Tuomaanp. ja Erkki Lassenp:n leski Jurvajärveltä valittivat Laihian talvikäräjillä 11-14.02.1681 (ES2080 s. 92), että jumala oli rankaissut heitä niin hirvittävällä katovuodella, että ei ollut enää mitään jäljellä hengenpitimiksi eikä omasta maasta saatua siemenviljaa kylvettäväksi, joten suuri vaara uhkasi heitä. He anoivat nöyrästi apua talojensa ja henkiensä pelastamiseksi. Käräjät vakuuttivat tilanteen olevan vakavan ja jurvalaisten hätäapuanomus lähetettiin nöyrimmästi maaherran harkittavaksi. Nälkälähetystössä olivat kaikki Jurvan kuusi verotaloa.

Jurvaan 1690 -luvulla perustetut uudistalot joutuivat heti alkutaipaleellaan kukin usean katovuoden uhriksi. Kunkin vapaavuosia täytyi jatkaa kahteen kolmeen kertaan niin, että kruunu alkoi saada niistä verotuloja vasta Isovihan jälkeen.

Rajankäyntejä Jurvassa

Epäselvyyksien takia jurvalaiset joutuivat riitelemään kovasti ympäröivien pitäjien talojen kanssa niin niityistänsä kuin kalastusvesistänsäkin.

Laihian talvikäräjillä 10. - 12.2.1679 (ES2080 s. 65) vaativat epätietoiset teuvalaiset Matti Niileksenp. Riipin johdolla saada nähtäväksi Perttu Wiikin ja edesm. Pietari Hopan allekirjoittaman sopimuksen Jurvajärven nautintaoikeuksista. Perttu [joka oli jo noin 83 -vuotias] ei muistanut asiakirjaa, jolloin Riippi väitti sen tuhoutuneen tulipalossa. Asiaa päätettiin selvittää lisää olettaen, että pirttikyläläisillä saattoi olla kopio asiakirjasta.

Laihian talvikäräjillä 11. - 13.2.1680 tuolloin vähän yli 60 vuotias Niiles Pentinp. Hiipakka riiteli jälleen Jurvajärven kalastusoikeuksista teuvalaisten Matti Niileksenp. Riipin, Juho Klemetinp. Peuran ja Heikki Rekonp. [Tuokkolan] kanssa. (ES2080 ss. 99-100)

Kun Savosta tullut Pieti Klemetinp. Hokkanen aloitti ensimmäisen torpan Tainusjärven rannalla, hän kertoi, että vanha Ilmajoen talollinen oli haastanut hänet seuraaville käräjille syyttäen, että hän oli rakentanut torpan Ilmajoen saroille ja uhkasi ottaa torpan pois. Lautamiehet vakuuttivat, että torppa oli Laihian puolella ja että ilmajokelaiset olivat ostaneet Tainusjärvestä vain kalastuspaikkoja. (LTK 9.01.1696 ES2085 s. 9)

Kalavesiriidoissa kaivettiin esiin hyvin vanhoja sopimuksia. Vuonna 1701 Jaakko Mikiinpoika Ilmajoen Kokkolasta [Jaakko-Kokko] haastoi käräjille Klemetti Ollinp. Kaupin Jukajasta väittäen, että tämän isä oli kauan sitten myynyt Matti Kokolle kalaveden Jurvajärvessä kolmen taalerin ja yhden lampaan hinnalla [Matti Jaakonp. oli Jaakko-Kokon isäntä 1623-1660]. Oikeutensa tueksi Klemetti esitti Laihian käräjäpäätöksen 19.12.1571, joka ilmoitti, että Maunu Kauppi, Klemetin talon silloinen asuja, oli saanut naapureinensa kiinnityksen kyseiseen järveen. Lisäksi Klemetti esitti edesm. Hauptmannin Niiles Erkinpojan ilmoituksen 23.03.1674, että jurvalaiset eivät saaneet myydä kalastusoikeuksia ilmajokelaisille eikä teuvalaisille 40 taalerin sakon uhalla.

Matti Pietarinp. Hoppa oli kertonut kaksi vuotta sitten Taneli Viiaselle "jos minä kuolen, Sinun on todistettava, että minä ja Olli Kauppi kävimme Ilmajoella kappalaisen herra Eskelin luona, jolloin Kauppi otti kolme taaleria Matti Kokolta kalavedestä Jurvassa. Mutta kun hän ei saanut toista kolmea taaleria, kauppakirjaa, jonka herra Eskeli oli laatinut, ei allekirjoitettu, vaan Kauppi lähti kolme taaleria mukanaan." Jaakko Mikiinpoika oli

puolestaan löytänyt talonsa asiakirjojen joukosta allekirjoitetun kauppakirjan, jonka mukaan Olli Kauppi oli pantannut oman osuutensa Jurvajärvestä Nisu Taloiselle Teuvassa ja saanut kolme taaleria. Sittemmin Jaakko Kokko oli ostanut saman järvi-osuuden Nisu Taloiselta itselleen. Näin ollen puheenaoleva vesi tuomittiin Jaakko Kokon omaisuudeksi kuninkaallisen asetuksen 21.04.1677 ja 4.07.1695 23 §:n nojalla (LTK 26. - 27.03.1701 ES2089 s. 566)

Jutusta voidaan päätellä, että Jurvajärvi oli alunperin täysin jukajalaisten nautintavesi, jonka osuuksia jakoveljet halusivat myöhemmin myydä ja ne naapurit ostaa, joiden ulkosarat sijaitsivat lähempänä järveä kuin jukajalaisten.

Myös jurvalaisten kesken oli niittyriitoja, vaikka tilaa olisi luullut olevan. Niinpä esim. Pentti Martinp. [Hiipakka] Jurvajärveltä valitti, että Lasse Mikiinp. [Niemi] samasta kylästä korjasi heinää heidän puoleksi omistamaltaan Närvijoenniityltä enemmän kuin puolet. Käräjät päättivät tarkistuttaa niittyjaon syynimiesten Hartvik Pentinpojan ja Matti Kööpikän toimesta. (LTK 7.01.1648 ES2028 s. 271.) Samantapainen riita oli miesten kesken jälleen 9 vuoden kuluttua (LTK 12. ja 13.02.1657 ES2030 s. 281).

Kun uudisasutus alkoi 1690 -luvulla synnyttää Järvenpään kylää Jurvajärven eteläpuolelle, Matti Niileksenp. Hiipakka veti uudisasukkaat Erkki Rekonpojan [Kesti ja Matin lanko] ja Heikki Markuksenpojan [Peltokoski ja Matin isoisän veljen Markus Martinpojan poika] oikeuteen siitä, että olivat koonneet hänen vanhaa heinäniittyänsä. Käräjät tuomitsivat niityn edelleen Matille, myös uudiskydot mukaan lukien.

Jurvan vanhimmat veroa maksaneet kantatalot

Olosuhteidensa kovuuden ja aikaisemmin lueteltujen syiden takia Jurva kuului Eteläpohjanmaan nuorimpiin asutettuihin kohteisiin. Alueen vanhinta verotaloa Hiipakkaa asuttiin vuodesta 1560 alkaen, mutta vuonna 1670 Jurvajärven läheisyyteen oli syntynyt vasta kolme taloa, jotka maksoivat jo kohdallaisen säännöllisesti veroa ja joissa sama suku oli jatkanut asumista yhtä sukupolvea pitemmälle: Hiipakka, Niemi ja Peura.

Sarvijoella oli tuolloin myös kolme taloa: Alanen, Kinnari ja Rätti. Jurvassa oli siis vasta kuusi asuttua verotaloa vuoden 1670 tietämällä ja ne luettiin Hiipakkaa luokuunottamatta uudistaloiksi.

Vuosina 1680-1700 aloitettiin kyllä useampi uusi talon yritys niin Tainusjärven kuin Jurvajärvenkin alueella niin, että Jurvan todellinen taloluku kolminkertaistui lyhyessä ajassa. Muutama paikka vakiintui parissakymmenessä vuodessa. Mutta useiden kohdalla kesti vielä 60-70 vuotta 1750 -luvulle ja kolme neljä uutta yrittäjää, ennen kuin tila alkoi vakiintua ja olemassaolon taistelu venyä paria kolmea vuotta pitemmäksi.

Uudisasukkaat valittivat tien puuttumista Laihian talvikäräjillä 9.01.1696 (ES2085 ss. 8-9) ja esitivät maantien rakentamista Koivusillan kautta.

Jurvanjärven kantatalot

NIEMI

Niemen ongelmat 1600 -luvulla valaisevat asutusvaiheen tilannetta. Laihian talvikäräjillä 12. -14.2.1678 (ES2080 ss. 66-67) Laihian kirkkoherran renki Reko Heikinpoika ilmoitti ottaneensa Jurvajärvellä olevan 1/4 manttaalin talon, jota Erkki Lassenpoika oli joitakin vuosia asunut mutta lähtenyt sotamieheksi jättäen vaimonsa asumaan taloa ilman apua pienten lasten kanssa. Kolmen vuoden ulosmaksurästti oli jätetty suorittamatta. Reko kertoi olevansa edeltäjälleen vierasta sukua, mutta vaimonsa olevan muinoin ennen Erkkiä taloa asuneen Perttu Färän tytär [Laihian historiassa mainitaan tyttärentyttäreksi, mikä vaikuttaa iän puolesta todennäköisemmältä]. Toisaalta talo oli joutunut Pertulta verohylyksi. Käräjät kannattivat taloa Rekolle pitäen häntä ainoana toivona talon maksujen suorittamiseksi, kun sen sijaan "Lassen vaimo oli pienten lasten kanssa suuressa köyhyydessänsä täysin maksukyvytön". Rekon puolto lähetettiin maaherralle armollista vahvistusta varten.

Jutusta siis ilmenee, että jo Perttu "Färä" olisi maksanut Niemestä veroa. Laihian talvikäräjillä 16.03.1653 (ES2029 s. 70) käsiteltiin niittykauppaa, joka valaisee kamppailua verotalon muodostamiseksi. Kantajana oli Tuomas Matinpöika Jukajalta [Talsosta] ja vastaajana Tuomas Markuksenp. [Peura] Jurvajärveltä. Tuomas Talso kertoi, että hänen isänsä oli myynyt Hammasluhta -nimisen niityn sotamiehelle nimeltään Perttu "Ferrell" [nimen kirjoitusasu vaihteli]. Sitten Tuomas Markuksenp:n isä oli puolestaan ostanut niityn tältä "Färäll" -nimiseltä [nimi eri kirjoitusasussa]. Käräjät päättivät suorittaa katselmuksen, jotta selviäisi, kuka oli oikeutettu esiintuotuihin niittysarkoihin.

Tuomas Talso ei tiennyt ajankohtaa, jolloin "Färä" myi ja Peura osti, koska se tapahtui "niin kauan sitten, ettei kukaan muista". Peuralla ei ollut myöskään tietoa kauppakirjasta. Tuomas Talsen isä Matti Jaakonpoika oli Talsen isäntänä vuosina 1579-1620, joten mainitut kaupat lienevät tapahtuneet joskus vuosisadan taitteessa. Toisaalta Armas Luukko mainitsee Laihian historiassa, että Perttu "Färä" yritteli talon asumista vuoden 1624 tienoilta. Tiedonsirut panevat kyllä oletamaan, että Perttu "Färä" olisi asunut talossa aika pian Nuijasodan jälkeen, mutta kyennyt maksamaan veroa vasta noin vuonna 1624.

Armas Luukko mainitsee myös Laihian historiassa, että Sippo "Färä" olisi asunut toista taloa Jurvassa. Kysymyksessä saattoi olla sittemmin Perttu "Färän" asuma talo, josta tuli myöhemmin Niemi.

Perttu "Färän" kausi Niemessä jää siten tarkemmin määrittämättä. Maakirjojen mukaan talon otti vuonna 1640 Lasse Mikinpoika. Laihian talvikäräjillä 24.02.1652 Riitta Paulintytär [Wiik] Käyppälästä vaati Lasse Mikinpojalta 4 taaleria, jonka Lassen edeltäjä talossa oli jättänyt hänelle maksamatta (ES2029 s. 416). Lassen kerrottiin ottaneen talon autiosta. Niemen ottoon liittyvää anomusta ei esiinny Laihian käräjäpöytäkirjoissa (jaksolla 1636-1646 ei esiinny Jurvan taloja koskevia juttuja!)? Perttu "Färän" velkoja vaatinut Riitta Wiik oli s. noin v. 1600, joten velan oli täytynyt syntyä vuoden 1620 jälkeen.

Käytettävissä olevista tiedoista päätellen, että Perttu "Färä" oli yrittänyt saada ottamansa paikan elinkelpoiseksi mm. ostamalla Matti Talsolta lähistön niityn, mutta luopunut sitten ajatuksesta, kunnes oli noin v. 1624 lunastanut paikan omakseen. Jos jo Sippo "Färä" oli laittanut paikalle torpan, hän on ehkä joutunut maksamaan ulos Sipon perilliset, eli kanssasisarensa? Niemen syntyvuosi olisi siten mainittu 1624.

Myös Lasse Mikinpoika joutui ottamaan velkaa, jonka hänelle lainasi kyröläinen Hannu Komsin. Komsin oli toiminut monen muunkin laihialaisen takuumiehenä. Hannu Komsin poika Pietari joutui sitten vaatimaan useaan kertaan 7 taalerin rästä, mikä Lassella oli maksamatta tästä velasta (mm. LK 23.08.1647 ES2028 s. 208 ja 13.09.1652 ES2028 s. 585).

Lasse Mikinpoika oli kuitenkin se talon ottaja, jonka suku on Niemessä jatkunut siitä lähtien. Kun Niemen pojat Mikki ja Matti Rekonpojat riitelivät 1700 -luvun alussa siitä, mitkä niityt kuuluvat Niemeen ja mitkä Korpeen, käräjille kutsuttiin

vuonna 1711 yli 80 -vuotias vanhus, joka oli palvellut talon renkinä lähes 70 vuotta. Hän kuvaili, että Lasse Mikinpoika oli tullut Teuvasta kävellen ja ottanut aution Niemen. Hänen poikansa Reko oli tuolloin aivan pieni. Ei ole toistaiseksi varmuudella selvinnyt, mistä Teuvan talosta Lasse oli lähtöisin.

Niemen 1/4 manttaalin kruunun talon isännät Nuijasodan jälkeen olivat:

Perttu (Siponp.?) "Färä"	1624
Lasse Mikinp. Teuvasta	1640-1673
Pso Riitta Knuutint.	
Erkki Lassenp. (ed. poika)	1674-1676
Pso Marina Tuomaant. (leski v. 1681 alkaen)	
Reko Heikinp. pappilasta	1678-1681
(Perttu Färän tyttäreentytären mies)	
Erkin leski Marina Tuomaant.	1682
Reko Lassenp. (ed. lanko)	1683-1700
(Lasse Mikinpojan poika)	
Pso Riitta	
Mikki Rekonp. (ed. poika)	1701-1738
Heikki Mikinp. (ed. poika)	1739-

HIIPAKKA

Se että Hiipakka vakiintui Jurvan taloista ensimmäisenä, ei johtunut suinkaan siitä, että olosuhteet olisivat olleet sille armollisempia kuin muille. Katastrofi toisensa jälkeen koetteli taloa. 1600 -luvun loppupuoliskollakin raivokas tulipalo tuhosi talon rakennukset pahoin ja uudemman kerran 30.04.1724. Palo ei syttynyt aina varomattomasta tulenkäsittelystä, vaan esim. edellisellä kerralla raju ukkosilma nousi talon päälle ja salama sytytti sen palamaan.

Edellistä paloa käsiteltiin Laihian syyskäräjillä 12-15.10.1681 (ES2080 ss. 329-330). Silloinen isäntä Niiles Pentinpoika kertoi palon syntyneen keskiyöllä menneenä Matinmessuna, jolla lienee tarkoitettu syyskuun 21. päivää vuonna 1681.

Jälkimmäistä talon suurimmaksi osaksi tuhaksi polttanutta paloa käsiteltiin Laihian käräjillä 11.10.1725. Juho Hiipakka kertoi, että hän ja koko talon väki oli kerääntynyt pirttiin päivällisen ääreen, kun ulkoa alkoi kuulua naapurin Antti Valkaman vaimon Susanna Juhontyttären äänekäs huuto, että Hiipakan katto oli tulessa. Juho kertoi valalla, että oli ahkeruudella ja huolella tilkinnyt talon piipun ja uunit tulen leviämisen estämiseksi. Hän ei osannut sanoa, miten tuli oli päässyt irti, mutta piti mahdollisena, että kova myrsky voi repiä kipinöitä irti savupiipusta katolle. Vuoden 1734 laissa oli palovahinkokaari, jonka 37 luvun nojalla

pitäjä velvoitettiin yhteisesti maksamaan Juho Hiipakalle korvausta palovahingosta 236 taaleriala kuppirahaa (ES2098 s. 716).

Hiipakan 1/3 manttaalin kruunun talon isännät vuodesta 1560 alkaen olivat:

Sippo Matinp. "Färä"	1560-1608
Martti Siponp. (ed. poika)	1609-1629
Pentti Martinp. (ed. poika)	1632-1673
Pso Kerttu (k. 19.06.1694)	
Niiles Pentinp. (ed. poika)	1675-1679
Pso Marketta Yrjänäntytär (k. 23.06.1698)	
Matti Niileksenp.	1680-1700
Pso Anna Pertunt. Kakkuri Kurikan Miedosta	
Niiles Matinp. (ed. poika)	1700-1706
(luopui ja perusti uudistilan nimeltä Mänty)	
Heikki Heikinp. Potka (vuokramies)	1706-1711
Pso Tora Matint. Laitala	
Juho Antinp. (vävy Ilmajoen Tuiskulasta)	1711-1727
Pso (1.) Liisa Tuomaant. Hiipakka (k. 1723)	
Pso (2.) Marketta Mikint. Mylläri (23.10.1726)	
Juho Tuomaanp. (ed. lanko Koskesta)	1728-1749
Pso Marketta	
(Luettelon alkuosa perustuu Aarre Alapotin laatimaan luetteloon.)	

Martti Siponpojan perintöä jaettiin veljesten Markus ja Pentti Martinpoikien välillä vuonna 1650 (LTK 3.03.1650 ES2029 s. 112). Nuorempi veli Markus asui Teuvassa syytinkimiehenä ja kotivävyinä Kauppilaa. Hän viljeli siellä viisi vuotta myös autioitunutta Varalaa (ks. alemmaa).

Vuonna 1691 uudisviljelijä Erkki Rekonp. Kesti (Erkin v. 1688 aloittama talo laskettiin Teuvan puolelle, mies oli Upan talosta) vaati vaimonsa puolesta Matti Niileksenp. Hiipakalta tämän sisaren Aunen talossa olevaa perintöä, 35 kuparitaaleriala ja hääkuluja (LKK 2.08.1692 ES2084 s. 102-103) sekä vuoden palkkaa. Vastaaja esitti laskelman, jonka mukaan maksua oli suoritettu 31 taalerialin 24 äyrin edestä, joten saatavia oli 3 taaleriala 24 äyriä, joka Matti tuomittiin maksamaan Erkille. Erkki kyllä vaati uutta perinnönjakoa apen Nisu Pentinpojan jälkeen. Perinnönjako oli kuitenkin tuomittu rikkomattomaksi jo v. 1685.

Hiipakan isännyyttä palloitettiin 1700 -luvulla kovasti, kun jako-osien isännät vaihtoivat taloja edestakaisin.

Heikki Heikinpoika esitti käräjillä v. 1711 hänen ja Tuomas Matinp. Kosken välisen sopimuksen 22.01.1706, jolla Tuomas oli luovuttanut 1/4 manttaalin Hiipakan Heikille "otolliseksi ajaksi" ja osapuolet olivat sopineet naittavansa lapsensa keskenään. Lisäehtona oli, että Heikki hoitaa taloa

niin, että pystyy palauttamaan sen siinä kunnossa, missä on sen ottanutkin. Nyt Heikki valitti, että Tuomas oli mennyt sekaisin ja tämän puoliso Vappu Pertuntytär halusi ottaa taloon eri asujan, koska lasten liittokaan ei ollut toteutunut. Heikki ilmoitti olevansa valmis lähtemään talosta ja käräjät päättivät tuomita Heikin talosta heti seuraavana arkipäivänä. (LTK 28.01.1711 ES2093 ss. 10-11).

Seuraavilla käräjillä Juho Antinp. Jurvasta esitti talouslaskelman 7.03.1710 koskien Hiipakan asumista ja ilmoitti, että edellinen asuja Heikki oli viisi vuotta välttänyt sotamiehen varustamista, jonka takia Heikki tuomittiin talouslaskelman osoittamien sotamiesmaksujen korvaamiseen Juho Antinpojalle. (LKK 23. - 24.08.1711 ES2093 ss. 494-495). Heikki oli heti Hiipakasta lähdettyään ottanut autioksi jätetyn Palsin Laihian Ratikylässä.

Hiipakan ja Kosken viimeinen vaihtokauppa sinetöitiin vuonna 1727. Juho Antinp. muistutti tuolloin käräjillä, että oli astunut vuonna 1711 Hiipakkaan, kun se oli jätetty ilman asujaa. Hän oli ehtinyt tehdä paljon talon hyväksi, jotta lapsilla olisi hyvä pohja jatkaa. Siksi siirtyminen Koskeen ei miellyttänyt. Kuitenkin käräjät lopulta päätti, että Juho Tuomaanp. seuraavana arkipäivänä astuu maakaaren 24. luvun nojalla isänsä 1/6 mantaalin perintöosuudella 1/2 mantaalin Hiipakkaan lisätynä sillä, että luopuu lankonsa Juho Antinpojan ja tämän lasten hyväksi 3/8 mantaalin Koskesta. Päätös lähetettiin esivallan vahvistettavaksi (Laihian syyskäräjät 23.10.1727 ES2098 s. 832). (Juhon isän veli Niiles Matinp. oli luopunut Hiipakan toisesta puolesta ja ottanut vuonna 1706 asuttavakseen uudistorpan, joka sai nimen Mänty.)

PEURA

Jurvajärven kolmannella kantatalolla on muita lyhyempi ja ehkä tasaisempikin menneisyys. Talo lienee elänyt niin läheisessä suhteessa Teuvan taloihin, että jää esim. käräjäjutuilla mitattuna aika näkymättömäksi. Aikaisemmin selostamani Perttu "Färän" niittykaupan perusteella on pääteltävissä, että talon oli aloittanut viimeistään Tuomas Markuksenpoika Peuran isä. Sitä oli alettu verottaa 1/4 mantaalista.

Talon suvun jäljille pääsee pienestä perintöjuttusta Laihian syyskäräjillä 4.10.1697 (ES2087 ss. 485-486). Siinä Tuomas Tuomaanp. Teuvasta pyytää suorittamaan edesmenneen isänsä Tuomas Markuksenpojan vähäisen jäämistön jaon itsensä ja äitipuolensa Vappu Rekontytären välillä. Tutki-

malla Teuvan talojen isäntiä, selviää, että Varalan isäntänä oli Tuomas Tuomaanpoika vuosina 1675-1700 (samaniminen jälkeen vuoden 1700 on edeltäjän poika). Muita kysymykseentulevia Tuomas Tuomaanpoikia en löytänyt Teuvasta SAY:n luettelosta vv. 1695-1713. Häntä edelsi Varalassa vuodesta 1663 Tuomas Matinp. joka sopisi siksi Tuomas Matinp. Sämtiksi Kurikasta, joka sitten perusti Teuvan Erkkilän v. 1675.

Varalan alussa esiintyy Eero Kojosen laatimassa isäntäluettelossa tähän kuvioon sopivasti seuraavat neljä isäntää:

1. Erkki Tuomaanp.	1576-1595
2. Markus Erkinp.	1599-1627
3. Erkki Markuksenp.	1633-1634
4. Tuomas Markuksenp.	1635-1637

SAY -tiedoissa Tuomas Markuksenpoika (s. 1607) jätti Varalan autioksi v. 1640 ja autioon taloon oli merkitty vv. 1644-1650 Markus Martinp. [Hiipakka].

Peuran 1/4 mantaalin kruununtalon isäntiä Nuijasodan jälkeen oli:

Markus Erkinp. Varala Teuvasta	????
Tuomas Markuksenp. Teuvasta (s. 1607)	1640-1669
(1.) Pso? (k. ~ v. 1682)	
(2.) Pso Vappu Rekont.	
Erkki Tuomaanp. (ed. poika)	1670-1690
Pso Elina Paulint.	
Juho Erkinp. (ed. poika)	1691-1706
Pso Riitta Lassent. "Kauha"	
Jaakko Juhonp. (ed. poika, lautamies)	1708-1717
Pso (1.) Maria Matint. Sihtola Ilmajoelta (8.12.1707)	
Pso (2.) Maria Simunant. Lyyski Kuppaalasta (10.11.1717)	
(Jaakko asui välillä vaimonsa taloa Kuppaalassa)	
Juho Erkinp. (ed. isä)	1718-1728
Jaakko Antinp. (ed. vävy)	1729-1737
Pso Riitta Juhont. Peura	
Jaakko Juhonp. (ed. lanko, lautamies)	1738-
Pso (3.) Vappu Simunant. Sui (21.11.1738)	

Suvussa avioituttiin sangen iäkkäinäkin. Jaakko Juhonp. Peura solmi toisen liiton 53 vuotiaana. Tuomas Markuksenpojalla oli kiire avioitua yli 70 -vuotiaana. Hänen poikansa Erkki kertoi keväällä 1683 sopineensa iäkkään isänsä Tuomas Markuksenpojan puolesta tämän edesmenneen vaimon jäämistöstä, koska tämä halusi solmia toisen avio- liiton (LK 30. - 31.04.1683 ES2028 s. 219). Uusi vaimo Vappu Rekontytär ilmestyi seuraavana vuonna talon henkikirjoihin.

Myös Peuraa kohtasi hirvittävä tulipalo. Juho Peura kertoi Laihian syyskäräjillä 1727, että hänen riihensä palo poltti tuhkaksi riihen (30 taaleria), 4 tynnyriä ruista (40 taalerin arvosta!), 5 krinniä olkia (7 taaleria) ja jonkin verran ruumenia (3 taaleria). Juho sanoi valalla, ettei ymmärtänyt, miten palo olisi voinut saada alkunsa, sillä riihen muuraus oli hyvin tehty. Käräjät päätti korvata pitäjän palorahastosta Juho Peuralle yhteensä 80 taaleria 18 äyriä palon tuhoista (LK 27.10.1727 ES2098 s. 825)

Muista Jurvan taloista poiketen Peura ei riidellyt verisesti naapuriensa kanssa eikä tehnyt niiden kanssa naimakauppoja.

Jaakko Peura vannoi v. 1709 lautamiehen valan (LK 4.-6.02.1709 ES2093 s. 124).

Sarvijoien kantatalot

KINNARI

Sarvijoella oli noin vuonna 1638 Markus Lassenpojan autioksi jättämä 1/4 manttaalin uudistorppa, jota ensin havitteli hevonkoskelainen Reko Matinpöika (Laihian syyskäräjät 18.08.1640 ES2028 s. 26). Mikki Niileksenpoika ryhtyi kuitenkin asumaan taloa jo vuonna 1641 yksin ilman palvelusväkeä ja karjaa (LK 8.12.1641 ES2028 ss. 84-85). Vasta seuraavana vuonna Mikki Niileksenp. Sarvijoelta anoi ottaa Markus Lassenpojan autiotalon 1/2 manttaalia, johon Reko Matinpöijalla oli Markuksen jälkeen ollut laillinen kiinnitys. Mutta tämä ei ollut ehtinyt taloa viljellä, vaan oli heti sen hankittuaan jättänyt verohylyksi. Käräjät päättivät hyväksyä Mikin anomuksen lainvoimaiseksi ja lähettää se maaherran vahvistettavaksi. Tätä perusteltiin sillä, että Mikki kuului talon perillisiin ja oli saanut takuumiehikseen Tuomas Yrjänänp:n Miettylästä [Huossa] sekä Niiles Erkinp:n [Filppula] ja Matti Erkinp:n [Wiik] Käyppälästä, jotta kuuden vuoden ulosmaksut saatiin talosta suoritettua (Laihian syyskäräjät 3.08.1642 ES2028 s. 166).

Mikki isännöi sitten taloa siihen asti, kunnes hänen vävynsä Tapani Heikinpoika huudatti talon itselleen (1. kerta LTK 8. ja 9.01.1655 ES2030 s. 193).

Naapuriapuakin hädän hetkellä saatiin. Kun Tapani Heikinp. Kinnari v. 1677 kuoli leski Anna teki työsopimuksen Jaakko Matinp. [Alasen] kanssa palkkaa vastaan (LK 12. - 14.02.1678 ES2080 s. 67). Jaakko puolestaan kuoli vuonna 1681, joten ehti korjata ehkä kolme satoa naapurin puoleltakin.

Kinnaria alettiin asua v. 1688 kahtena savuna, jolloin uutta osaa nimitettiin Riskulaksi.

Toinen ottaja Antti Ollinp. Torstilasta kertoi ke-säkäräjillä v. 1688 olleensa jo vuoden syytinkimiehenä Sarvijoella leski Anna Mikintyttären luona, mutta oli tullut erimielisyyksiin ja lähtenyt talosta. Antti vaati talolle tekemistään vaivasta ja parannuksista 51 taalerin 20 äyriä korvausta, josta oli saanut vasta vähäisen osan. Leski tuomittiin maksamaan Antille laskettu rästi 48 taaleria 26 äyriä (LK 25.-28.08.1688 ES2082 ss. 183-184). Tästä voidaan päätellä kaksi asiaa. Ensiksi Antti Ollinp. oli aloittanut Kinnarissa jo v. 1687; toiseksi hän oli oleillut v. 1688 Torstilassa vain väliaikaisesti, sitten Torstilassa taas v. 1690 ja Kinnarissa uudestaan 1691-1693. Ilmeisesti leski ei pystynyt maksamaan rahoja ja Antti jatkoikin sopimusta muutamalla vuodella.

Väliin naapurisopu rakoili myös Sarvijoella, kun Antti Ollinp. Kinnari ja Sippo Siponp. Risku kävivät korvapuustitappelun vuonna 1692. (LK 12.01.1693 ES2085 s. 49).

Samoilla käräjillä Antti ja Sippo esiintyivät myös yhdessä naapuriensa Antti Kaaponp. Rättii vastaan edustaen heidän vuonna 1688 jakamaansa kruununtaltoa Kinnaria. Naapuri oli ominut ja vienyt mukanaan mm. Kinnarin tallin, myllyn, pajan ja tahkon. Antti Rätti tuomittiin kaikkien viemänsä palauttamaan. Lisäksi Sippo sai Jaakko Hakon osakkaineen korjaaman tuvan. Antti Ollinp. Kinnaria velvoitettiin osallistumaan jaon tasauksena Sippo Riskun riihirivin rakentamiseen ja maksamaan talon lesken kruununvelkojen kattamiseksi ottaman 12 taalerin velan takaisin Perttu Tuomaanp. Liukulle (LK 12.01.1693 ES2085 s. 55).

Vuonna 1712 Juho Risku kertoi käräjillä, että kun 1/2 manttaalin Kinnarista erotettiin 24 vuotta sitten (= v. 1688) 1/4 manttaalia Riskua varten, asuja Erkki Kinnari joutui jättämään paikan autioksi sen heikkojen peltojen takia. Kinnaria asuttiin siitä lähtien vuoteen 1727 veroautiona. Nimismies Sameli Sööringin ja Jaakko Wiikin syynissä v. 1712 todettiin, että peltoihin ei oltu kajottu enää viiteen vuoteen ja vaatisi pitkäaikaisia parannuksia, ennen kuin Kinnari tulisi taas toimeen omillaan. Siksi Juho Risku anoi, että Kinnari liitettäisiin takaisin samaan savuun Riskun kanssa. Käräjät eivät saaneet pyynnöstä tulemaan esille ketään, joka olisi ollut halukas ottamaan Kinnarin omana savuna asuttavaksi. Nojaten kuninkaalliseen Asetukseen vuodelta 1681 käräjät päätti liittää Kinnarin samaan savuun Riskulan kanssa ja anoa sille viisi vapaa-

vuotta, ennen kuin se erotettaisiin takaisin asutuksi savuksi. (LK 30.08.1712 ES2094 s. 745)

Maaherra käsitteli 20.11.1712 anomuksen ja päätti antaa Kinnarille täydet viisi vapaavuotta niin, että verotus alkaa v. 1719.

Kinnarin eli Mikkilän 1/4 manttaalin kruununtalon varhaiset isännät Sarvijoella:

Markus Lassenp.	16??-1638
Reko Matinp.	1641
Mikki Niileksenp. (= Mikkilä)	1642-1655
(ehkä sukua Markukselle?)	
Pso Marina Tuomaant. (leski v. 1681 alkaen)	
Tapani Heikinp. (ed. vävy)	1655-1677
Edeltäjän leski Anna Mikint.	1678-1686
(Jaetun kantatilan Kinnarin savu:)	
Antti Ollinp. (ed. vävy Torstilasta)	1688-1689
Leski Anna Mikint.	1690
Antti Ollinp. (ed. vävy Torstilasta)	1691-1693
Pso Liisa Tapanint.	
Talo autiona (5 v. viljelemättä)	1694-1711

Veroautio	1712-1724
Asuja Erkki "Autio" eli "Kinnari"	
Pso Aune Pentint. Polakka	
(talo yhdistetty samaan savuun Riskun kanssa)	
Martti Erkinp. Alanen	1727-1739
Pso Kirsti Pakka	

RISKU

Riskun 1/4 manttaalin kruununtalon varhaiset isännät Sarvijoella:

Sippo Siponp. (uudisasukas ja lautamies)	1688-1705
Pso Riitta Martint. Pöyry	
Matti Pentinp. Polakka (ed. vävy)	1706-1707
Pso Riitta Sipont. Risku	
Heikki "Risku"	1708-1710
(Kinnari otettiin samaan savuun Riskun kanssa)	
Juho Pentinp. Polakka	1712-1714
Pso Maria Erkint. Alanen	
Erkki Matinp. (lesken uusi mies)	1716-
(Riskua ja Kinnaria alettiin verottaa v:sta 1727 alkaen taas eri savuina.)	

Sippo Riskun isä Sippo Erkinp. Kauppila oli ruotusotamiehenä Laihialla ja kotoisin Isokyrön Ritaalasta. Perhe lienee alusta asti asunut Pöyryssä, jossa Sippo asui kymmenisen vuotta kotivävyinä ennen Riskuun tuloa. Sippo Siponp. Risku otettiin lautamieheksi v. 1694 (LK 19.02.1694 ES2084 s. 330).

Sippo Risku teki v. 1706 kaupat Pentti Polakan kanssa, jolloin talo lunastettiin Sipon vävyille Matti

Pentinp. Polakalle. Mutta Matti kuoli jo helmikuussa 1707. Pentti Polakalle jäi kaupassa maksettavaa 20 taaleria välirahaa, jota Sippo Knuuti vaati 18.12.1721 ja 1722 talvikäräjillä Antti Pentinp. Polakalta. Perilliset sopivat, että Riskulan isäntänä oleva Erkki Matinp. maksaa mainitun 20 taaleria Sippo Knuutille. Sippo otti sitten v. 1706 autiosta Torstilan Knuutin, jossa hänen sukunsa jatkui (LTK 1722 ES2094 s. 369-370).

Simuna Erkinp. Alanen oli palkannut v. 1712 Erkki Matinp. Alasen puolesta maksaaan heti tälle 12 taaleria. Erkki Matinp. teki kuitenkin 16.09.1716 kontrahdin purkusopimuksen Alasen seuraavan isännän Martti Erkinpojan kanssa. Täten hän vapautui sotamiespestistä ja palautti pestirahan takaisin Simuna Erkinp. Alasen perillisille (LTK 1722 ES2094 s. 359). Tätä ennen hän oli nainut Juho Riskun lesken ja tämän jälkeen hän otti Napuen taistelussa isännättä jääneen Riskun (LTK 1722 ES2094 s. 369-370). Erkin poika Matti seurasi isäänsä talon ohjissa puolisonaan Maria Jaakont. Tanttari Kuppaalasta ja suku jatkui talossa useita polvia.

ALANEN JA SARVI

Alasen 1/2 - 1/4 manttaalin kruununtalon varhaiset isännät Sarvijoella:

Knuutti Tuomaanp. (uudisasukas)	1620-1629
Matti Knuutinp. (ed. poika)	1631-1669
Jaakko Matinp.	1675-1681
Pso Kerttu Kaarlent.	
Erkki Tuomaanp. (ed. veljenpoika)	1686-1700
Pso Vappu	
Perttu Erkinp. (ed. poika)	1701-1708
Pso Maria Pentint. Polakka	
Simuna Erkinp. (ed. veli)	1709-1714
Pso Liisa Heikint. Kauppi (Peltokoski) Teuvasta	
Martti Erkinp. Alanen (ed. veli)	1715-1719
Pso Kirsti Pakka	
Simuna Jaakonp. Torkko (ed. veljen vävy)	1719-
Pso Anna Pertunt. Alanen	

Maakirjan mukaan 1/2 manttaalin Alanen jaettiin vuonna 1671 kahteen 1/4 manttaalin savuun. Uutta osaa lienee aluksi asunut Tuomas Jaakonp. Alanen talon sotamiestorppana. Osaa alettiin verottaa hänen vävynsä Mikki Pöyryn aikana ja se sai nimen Sarvi. Tämä ehkä vanha luontonimi vakiintui lisänimenä vasta Isonvihan jälkeen, koskapa Mikin lisänimenä käytettiin kirkonkirjoissa vielä kymmenen vuotta Pöyryä ja sitten kymmenen vuotta Alasta. Nimestä oli kyllä Laihialla tullut jo

käyttöön lisänimiversio, sillä eräästä Torstilan kylässä asuvasta itsellisestä, joka tuomittiin lampaanahan varkaudesta, käytettiin nimeä Yrjänä Sarvikka (LK 12.01.1693 ES2084 s. 43). (Karvialla Karvianjärven eteläpuolella sijaitsee myös saman niminen paikka.)

Sarven 1/4 manttaalin kruununtalon varhaiset isännät Sarvijoella:

Mikki Tuomaanp. Pöyry (uudisasukas)	1690-1710
Pso Marketta Tuomaant. Alanen	
Leski Marketta isäntänä	1711-1719
Heikki Mikinp. (ed. poika)	1720-1759
Pso Susanna Matint. Alakoski	

Alasen hallintajaksoja käsiteltiin Laihian käräjillä mm. vuosina 1721 ja 1722. Ensin mainitussa jutussa kantaja Martti Erkinp. Sarvijoelta vaati vanhemman veljensä Perttu Erkinpojan vävyiltä Simuna Jaakonpojalta, joka asui hänen isänsä perintötaloa Alasta, palkkaa yhdeksältä vuodelta isänsä aikaisesta ja kahdelta vuodelta veljensä Simuna Erkinpojan aikaisesta työstä talon eteen. Simuna Jaakonpoika kertoi, että Martti Erkinp. oli asunut taloa heti Simuna Erkinpojan kaatumisen [19.02.1714 Napuella] jälkeen vuoteen 1719 asti. Tuekseen Simuna esitti Alasen perinnönjakosopimuksen 14.04.1719, jonka mukaan pienen perintöosuuden lisäksi perillisille ei tule talosta maksaa mitään yli. Siksi oikeus hylkäsi Martin vaatimuksen (LK 18.12.1721 ES2094 s. 346).

Sarvelassa jatkuu sama suku, mutta Alaseen tuli uusi suku, kun isännäksi tuli Matti Antinpoika Simunan jälkeen.

RÄTTI

Rätin 1/2 - 1/4 manttaalin kruununtalon varhaiset isännät Sarvijoella:

Antti Kaaponp. (uudisasukas)	1677-1706
Pso Marketta Jaakont. Alanen	
Tuomas Antinp. (ed. poika)	1706-1736
Pso Marketta tai Maria Seppä	
Mikki Tuomaanp. (ed. poika)	1740-
Pso Vappu	

POOLA

Itse asiassa Sarvijoella oli kolmen verotalon lisäksi Poolassa uudistorppa, jota oli ensin viljellyt 11 vuotta Niiles Erkinp. Laitinen Miettylästä ja sitten Kinnarin vävy, Kalajoelta lähtöisin oleva Pentti

Ollinp. Hannila (alkuperän on selvittänyt Aarre Alapoti) vuodesta 1677 alkaen (alkaa näkyä maa-kirjoissa v. 1680 alkaen). Pentti oli vuodesta 1677 alkaen Tapani Kinnarin vävy.

Talvella 1678 Pentti Ollinp. esitti, että Isokylän ja Miettylän sarkojen takana 1 1/2 penink. päässä Potilasta sijaitseva torpanpaikka oli jäänyt ilman asujaa ja pellot olivat päässeet kedottumaan. Pentti pyysi ottaa paikan, jossa oli valmiina Niiles Laitisen rakentama asuinrakennus (toisessa käsittelyssä rakentajaksi mainittiin Olli Laitinen, mikä tuskin pitää paikkansa), ja lupasi tehdä siitä kruunulle veroa maksavan talon. Käräjillä käytiin tämän jälkeen väittelyä, uhkaisiko Pentin karja muiden peltoja. Käräjät päätyi puoltamaan Pentin anomusta ja lähetti puoltotodistuksen maaherran vahvistettavaksi (LTK 12. - 14.02.1678 ES2080 s. 82).

Oitis seuraavilla käräjillä (LKK 29. - 30.08.1678 ES2080 s. 214) Simuna Tuomaanp. Torstilasta [Kinnari] riiteli Olli Niileksenp. Laitista vastaan siitä, että Ollin isän aikanaan viljelemä Poola -niminen torpanpaikka, jonka nyt Pentti Ollinp. oli ottanut, oli osittain Koukkarinnevanperä -niityllä hänen kahdella sarallaan. Olli väitti isänsä viljelleen mainittua niitysarkaa 11 vuotta ilman, että kukaan olisi siitä riidellyt. Kummallakaan osapuolella ei ollut esitettävänä päätösasiakirjoja. Käräjät päätti tehdä selon mainituista niityistä seuraaville käräjille nimeten sitä varten syynimiehiksi Matti Ruutin ja Juho Torstin.

Pentin otettua torpan taloa alettiin nimittää Polakaksi ja sen manttaaliluvuksi määrättiin 1/4.

Laihian syyskäräjillä 1710 Pentti Polakka sopi Sarvijoen Tuomas Antinpojan [Rätti] kanssa kaupasta, jossa Pentti maksoi 25 kuparitaaleria Tuomaalle ja hänen kanssaperillisilleen, jolla heidän välisensä riitely talosta tuomittiin sovitetuksi. Sopimus ei kuitenkaan kattanut eräitä maariitoja. Kauppa vahvistettiin 4.7.1695 päivätyn kunink. Asetuksen nojalla (LK 30.09. - 1.10.1710 ES2093 ss. 682-683).

Maariitoja riitti Polakan ja muiden välillä vielä pitkään. Vuonna 1729 verotalollinen Jaakko Dobbra kertoi, että hänen äidinisänsä Matti Perä oli pantannut 30 vuotta sitten silloisen isännän Pentti Polakan talolle kolmesta taalerista kahden krininalan niityn Madesjoella eli Helenajoella. Dobbra vaati nyt niittyä takaisin Antti Pentinp. Polakalta. Perusteena oli mm. se, että v. 1725 katselmuksessa niitty oli luettu Dobbran taloon ja syksyllä 1728 ko. niitty oli luettu mukaan, kun Dobbran ta-

lon veromanttaali oli määrätty. Käräjät tuomitsi ko. niityn kahden krinninalan osalta Dobbralle, mutta antoi Antti Polakan pitää kydöttämänsä Madesjoen niityn laajennukset (LTK 30.01.1729 ES2098 s. 127).

Tappelupukarit taloja synnyttämässä

Ei ole odottamatonta, että entisaikojen Jurvan miehet olivat jääräpäisiä jurreja: isät ja pojat eivät sopineet saman katon alle yhtä hyvin kuin eivät veljeksetkään. Siltä pohjalta kantataloja jaettiin ja uusia synnyttiin. Siten esimerkiksi jaettiin Hiipakasta Koski ja Niemestä Korpela. Jako-osa piti sijoittaa riittävän etäälle kantatalosta, jotta riidanhalu ei häiritsisi peltotöitä. Ja ylenmääräisen äkäistä oli myös naisväkikin. Mm. vuonna 1679 vanha kahdentoistamies Olli Potka veti käräjille Kerttu Martintyttären ja Tora Färän pahasta tappelusta (LTK 10. - 12.02.1679 ES2080 s. 64).

Otetaan esimerkkejä.

KOSKI

Laihian talvikäräjillä 17.02.1694 (ES2085 ss. 328-329) Matti Niileksenp. Hiipakka ilmoitti, että hänen vanhin poikansa Tuomas oli jättänyt talon ja aloittanut vastoin hänen tahtoaan uudistalon metsässä jonkin matkan päässä Jurvajärvestä jättäen vanhuksen pulaan. Nyt Matti Hiipakka halusi siirtää esikoisoikeuden ja talon isännyyden seuraavaksi vanhimmalle pojalleen Niilekselle.

Tapausta valaisee LK 12.01.1693, joilla Tuomas Matinp. Hiipakka anoi ottamallensa uudistorpalle katselmusta ja virallista lupaa (ES2085 s. 49). Hän kertoi, että hänen ottamastaan maasta ei ole tullut riitaa Tainusjoen eikä Koskimäen uudistorppien kanssa. Lautamiehet vahvistivat, että väljyyttä oli huomattavasti ja että paikka sijaitsi yhteismaalla 1/3 penink. kantatalosta ja kolme penink. pitäjistä. Käräjät hyväksyivät Tuomaan anomuksen ja päättivät lähettää todistuksen päätöksestensä maaherran ratkaistavaksi. Maaherra vahvisti päätöksen 16.11.1695 ja määräsi talon maksamaan vuodesta 1708 alkaen veroa 1/4 manttaalilta. Näin syntyi Jurvaan talo nimeltä Koski.

Tuomas oli ahkera ja sai raivattua umpimetsään 10 vuodessa tuottavan tilan. Mutta Kosken alkutalval oli täynnä vastoinkäymisiä, jotka mursivat vuonna 1703 Tuomaan. Hän muuttui vainoharhaiseksi ja umpimieliseksi. Joutuipa vaimo Vappu

Pertuntytär Talso turvautumaan naapurinsa Matti Alakosken sekä lankojensa Juho Rapin ja Reko Mannilan apuun Tuomaan mustasukkaisuuspuuskiin taltuttamiseksi. Tilanne meni niin vaaralliseksi, että Reko Mannila vei hänet ensin välskärille Vaasaan, mutta hänet päätettiin lopulta lähettää Kruunupyyn hourulaan, jossa hän vietti useita vuosia. Laitoksessaolo kävi kuitenkin sietämättömäksi. Hän pakeni sieltä kulkien metsissä piilotellen ja ilmestyen yllättäen riekaleisissa vaatteissa kotinsa pihalle. (LKK 13.06.1707, ES2093 ss. 1286-1303)

Talvella 1709 Tuomas rauhoittui ja teki papin siunaaman sovinnon vaimonsa kanssa (LK 4.-6.02.1709 ES2093 ss. 131-133). Jotain tapahtui sen jälkeen, sillä

seuraavana Mikkelinä Tuomas oli paennut toistamiseen Kruunupyystä ja pysyi rauhallisena kotonansa käymättä kirkossakaan. Tämä ei pappia miellyttänyt, vaan kirkonmies tuli hakemaan Tuomasta jumalanpalvelukseen. Silloin Tuomas alkoi nahistella pappia vastaan. Niinpä pappi kiinniottatti Tuomaan uudestaan ja hänet vöyrättiin takaisin Kruunupyhyyn (LTK 11. - 12.02.1710, ES2093 s. 191).

Myöhemmin Tuomaan tila jälleen parani, mutta hän ei enää jaksanut ottaa talon ohjia käsiinsä.

MÄNTY, 1/4 manttaalia

Niiles Matinp. Hiipakka ei vaikuttanut lainkaan niin ristiriitaiselta henkilöltä kuin muut kantatalonsa hylänneet. Mutta ilman vanhemman veljensä hankaluutta Niiles olisi tuskin lähtenyt asumaan omaa uudistorppaa. Vaikuttaa siltä, että Niiles ei halunnut olla missään tekemisissä vanhemman veljensä kanssa ja Hiipakan isännyydestä luopumalla hän pääsi helpoimmin eroon Tuomaan aiheuttamasta kiusasta.

Armas Luukko antaa ymmärtää Laihian historiassa, että Niiles olisi pystynyt maksamaan Tuomaan täysin ulos Hiipakasta, mutta niin ei aivan ollut. Tuomas oli kyllä luopunut esikoisoikeudestaan ja 60 taalerin ulosmaksu oli suoritettu. Vuosien 1706 ja 1711 sopimukset kuitenkin osoittavat, että Tuomaalle oli jäänyt 1/6 manttaalin määräysvalta Hiipakkaan aivan kuin kiusaksi nuoremmalle veljelle!

Niileksen suku jatkui sitten talossa useita miespolvia.

KORPI

Toisena esimerkkinä on Jurvajärven toisen talon Niemen jakaantuminen. Matti Rekonpoika valitteli Laihian talvikäräjillä 27. ja 28.2.1699 (ES2088 ss. 329-331), että hänen äitipuolensa oli niin kova ja vaikea ihminen, ettei hän enää voinut jatkaa isänsä Reko Lassinpojan luona, joka kruununtaloo asui. Tämän takia hän halusi ottaa hylätyn torpanpaikan Rättinautio -nimeltään ja koska se sijaitsi edullisessa paikassa, hän uskoi saavansa siitä veroa maksavan talon. Lautamiehet vakuuttelivat yhteen ääneen, että paikka oli hyvä uudistorpaksi ja sijaitsi vähän matkaa Reko Lassinpojan talosta. Tämä viljeli 1/4 manttaalilla 8 tynnyriä viljaa ja hyvää niittyä mainittiin olevan niin ylenmäärin, että hän ehti siitä korjaamaan heinää vain hyvin pienen osan. Lisäksi järven puolella ei ollut Rättinautiolla vastassa ollenkaan sellaista uudistorppaa, joka olisi voinut valittaa Matin viljelysten sijainnista, vaan siellä oli riittämiin kydötettäviksi, laituriksi ja kalastusvesiksi otollisia paikkoja. Niinpä käräjät päättivät hyväksyä Matin anomuksen ja lähettää päätösilmoituksen maaherra Johan Ehrenskiöldin armollisesti ratkaistavaksi. Maaherra vahvisti anomuksen samana vuonna ja määräsi talon verotettavaksi 1/4 manttaalista vuodesta 1707 alkaen. Yhteisymmärryksessä maaherran kanssa 21.10.1707 tehdyn katselmuksen jälkeen verovapautta pidennettiin ensin vuoteen 1711, ja käräjät 8.02.1712 anoi vielä pidennystä vuoteen 1714, jonka maaherra hyväksyi. Tässä ei ollut kuitenkaan koko totuus, vaan Matti riiteli kuolemaansa v. 1731 asti katkerasti veljensä Mikki Rekonp. Niemen kanssa talojen niittysaroista. Ja yhteenotot jatkuivat vielä Matin pojan Jaakonkin aikana. Näin syntyi Jurvaan talo nimeltä Korpi.

Matin suku jatkui sitten talossa useita miespolvia.

Muut Jurvaan ennen Isoavihaa perustetut talot

Eräs kaskiviljelys Tainuussa

1600 -luvun lopulla kulkeutui Savosta aikaisempaa enemmän muuttajia Eteläpohjanmaalle. Myös Laihialle ylsi muutama perhe mm. Antti, Heikki, Perttu ja Pieti Savolainen. Muut savolaiset toimivat palkollisina Jurvan ja Ylä-Laihian taloissa, mutta viimeksi mainittu, tarkemmalta nimeltään Pieti Klemetinp. Hokkanen, sai luvan ottaa uudistorpan Tainusjärvellä. Perheeseen kuului vaimo Elina Juhontytär, tytär Anna sekä pojat Tuomas

(isän apuna) ja Matti (oli joitakin vuosia Juho Talson renkinä 8 taalerin palkalla). Vuoden 1697 kadon jälkeen Pieti huijasi laihialaisilta rahaa Savoont tehtävää viljanostoa varten. Juho Talso menetti eniten, 36 taaleria, Joachim Friedrich von Nessen 22 taaleria ja Heikki Liukku 21 taaleria. Pieti häipyi hyläten perheensä Laihialle (LK 4.10.1697, ES2087 s. 500-504). Pakomatkaansa varten Pieti varasti (osti maksamatta äyriäkään) Vähäkyrön Merikaarron Juho Klemetinpojan hevosen (LK 4.10.1697, ES2087 s. 494).

Armas Luukon mukaan nimismies Sameli Söörinki hääti Pietin perheen kahdesti hävittäen paikalta löytyneet tilapäasumukset, mutta perhe rakensi nopeasti uudet tilalle (Laihian historia s.103). Ennen vuotta 1706 perhe oli kuitenkin lähtenyt Laihialta. Siten päättyi Hokkasen kaskiviljelys Jurvassa.

Simuna Matinp. Jaskari Suorttilan Hinssasta yritteli Pietiltä jäänyttä paikkaa vv. 1706-1708, mutta luopui yrityksestä ja otti käräjäpäätöksellä 12.11.1709 Jokikylän Tuomarin.

Nämä savolaisviljelykset eivät yleensä alkaneet menestyä, sillä ne sallittiin kaskien ryöstäytymisen pelossa märkien ja siis hallanarkojen soiden keskelle. Saattoi olla kuitenkin niin, että Hokkasen käsistä ryöstäytyneiden kaskipalojen runsas tuhka muutti kymmenessä vuodessa Tainuun viljelykselle otollisemmaksi, sillä Pietin yrityksen jälkeen tähän ennen asumattomaan korpeen alettiin perustaa uudistorppia.

Useimpien savolaisten oleskelu seudulla jäi lyhytaikaiseksi ja vaikutus Tainuun ympäristömuutosta lukuunottamatta vähäiseksi. Pysyväisempänä vaikutuksena tuosta muuttoliikkeestä olivat pari kolme avioliittoa, jotka solmittiin tulokkaiden ja paikallisten välillä.

Eteläpohjanmaan väestön sukupuolimoraali ilmeni siten tiukkana, että lehtolapset olivat erittäin harvinaisia. Muutaman savolaisen piikatyön oleminen koitui kuitenkin kovaksi koettelemukseksi paikkakunnan sukupuoliturille. Pitäjällä kiersi jatkuvasti huhuja savolaistytöjen ja paikallisten miesten kielletyistä suhteista. Nimismies tai pappi haastoivat käräjille väliin vakaita isäntämiehiäkin luvattomista suhteista tai piikojen raskauksista epäiltyinä ja nämä joutuivat koville päästäkseen pinteestä. Myös epäillyt haastoivat käräjille perättömien huhujen levittäjiä maineensa puhdistamiseksi. Savolaisten harventuessa tämä ongelma väistyi hiljalleen syrjään.

"TAINUSPERÄ", 1/6 manttaalia (v:sta 1707)

Reko Martinpoika oli aloittanut uudistorpan Jurvassa ja saanut sille maaherran vahvistuksen 10.06.1695 (LK 1.08.1695, ES2085 s. 119). Jo seuraavana vuonna Reko ja vaimo Aune lähtivät pois. Seuraavaksi paikkaa yritti vuonna 1700 Matti Dobra (vaimo Vappu), mutta he lähtivät seuraavana vuonna pois. Vuonna 1705 paikkaan oli merkitty seuraava asuja Heikki Tainusperä ja vaimo. Kysymyksessä oli Heikki Matinp. Fossi Teuvasta, joka oli tullut v. 1698 Laihialle, puoliso 21.09.1698 Maria, (Simuna Matinp. Mannilan nuorempi samanniminen tytär). He asuivat jo seuraavana vuonna Laihian Jokikylässä.

ALAKOSKI, 1/4 manttaalia (v:sta 1709)

Matti Heikinp. Wiik eli Miska Käyppälästä otti Alakosken uudistalon Koskimäen alustassa käräjien päätöksellä 9.01.1696 ja maaherran vahvistuksella 27.03.1696 Tilaa oli hyvin karjalle ja viljelykselle. (LK 9.01.1696, ES2085 s. 17). Käräjäpäätöksellä 21.10.1707 talo määrättiin verotettavaksi v:sta 1709 1/4 manttaalista, minkä maaherra samana päivänä vahvisti. Käräjillä 30.08.1713 veroa lykättiin vuoteen 1715.

Kun Matti kuoli 11.12.1716, hän oli isännöinyt uudistaloa 20 vuotta ja jää epäselväksi ehtikö hän itse maksaa talosta veroa. Kun Matin poika Matti oli isän kuollessa 15 -vuotias (s. 30.01.1700), isännäksi tuli seuraavaksi Matin leski eli Johanna Niileksent. Hiipakka. Poika Matti merkittiin talon isännäksi ainakin jo v. 1719 ja otti emännäksi v. 1724 ("Fastl.sönd.") Vappu Mikint Niemen.

HAAVISTO

Teuvalainen Matti Yrjänänpoika lupasi vaihtaa pitäjää ja seurakuntaa ja anoi aloittaa "Haaviston" uudistalon Jurvajärven länsirannalla 1/2 peninkulmaa vanhasta tilasta ja 3 peninkulmaa pitäjänlopusta. Samalla puolella järveä oli ennestään vain yksi talo. Matin anomus lähetettiin maaherran ratkaistavaksi. (LK 12.01.1693, ES2084 s. 51).

Haavistosta ei tullut luvasta huolimatta vielä asuttua paikkaa. Jos anoja oli sama mies kuin samanniminen Hangan isäntä vv. 1708-1714, hän olisi siirtynyt rengiksi Ilmajoelle. Talo tuli pysyvämmän asutuksi vasta 60 vuotta myöhemmin.

HAHTO TAI VALKAMA, 3/8 manttaalia

Jaakko Ollinp. Vähäminni Isokyröstä, jonka puoliso oli Marketta Pertunt. Talso (oli siis mm. Tuomas Kosken lanko), oli ottanut talonpaikan Jurvajärvellä ja saanut käräjien vahvistuksen 28.08.1690. Pian tämän jälkeen Vähäminni sopi talonvaihdosta jakkulalaisen lankonsa Jaakko Lassenp. Hahdon kanssa, joka muutti perheineen Jurvaan v. 1693.

Uudistalollinen Antti Juhonp. Jurvajärveltä esitti käräjille anoppinsa Inkeri Ollintyttären kanssa 26.03.1697 Laihian nimismiehen talossa tekemänsä kauppakirjan, jossa "tällä ystävällisellä sopimuksella minä Inkeri Ollint. annan edesm. mieheni Jaakko Lassenpojan ottaman uudistilan Jurvajärvellä itseni ja muiden lasteni puolesta vävylleni Antti Juhonpojalle; ja minä Antti Juhonp. lupaan ja maksan anopilleni Inkeri Ollintyttäreelle 15 taaleria ja kaksi lehmää sekä kullekin neljälle vaimoni sisolle lehmän ja 9 taaleria". Oikeus vahvisti kaupan ja määräsi nimismies Sameli Sööringin suorittamaan lesken ja lasten välillä perinnönjaon edesm. isän Jaakko Lassenpojan jälkeen (LK 27.03.1697, ES2087 s. 402.)

Pari kuukautta sopimuksen jälkeen myös leski kuoli ja v. 1699 ilmaantui toinen vävy, joka oli valmis ottamaan Jaakko Lassenpojan jättämän uudistalon, tällä kertaa Valkama -nimisen.

Matti Pietarinp. Hahto esitti talvikäräjillä 1701 käräjätodistuksen 28.08.1690, jonka voimalla Jaakko Ollinpoika oli saanut luvan ottaa Valkaman uudistilan lähellä Jurvajärveä. Sittemmin Matin kertoman mukaan Olli luovutti uudisasutuksen Matin apelle Jaakko Lassenpojalle, joka kuoli. Kolme vuotta ennen tätä Matti oli nainut Jaakko Lassenpojan tyttären ja ottanut uudistorpan. Katselmus oli tapahtunut 15.10.1699, jonka Sameli Söörinki, Taneli Viianen ja Juho Hartvik olivat suorittaneet. Talolle myönnettiin 6 vuoden verovapaus (LK 26. - 27.03.1701, ES2089 s. 576-578.) Matin vaimo oli Riitta Hahto.

Matti Pietarinp. Hahto jatkoi sitten isäntänä koko Isonvihan ajan. Ainakin 1722 alkaen Valkaman haltijana oli uusi tulokas nimeltään Antti (s. ehkä Ilmajoella 1687), jonka puoliso oli Susanna Juhont. Peura. Anttia seurasi poika Matti puolisona Marketta Antint. Bergman ja suku jatkui sitten talossa.

HANKA ELI HANGASLUOMA, 1/4 manttaalia (v:sta 1711)

Juho Ollinp. "Hangasluoma" aloitti uudistorpan Jurvassa käräjäpääöksellä 20.01.1696. Antti Juhonp. Rahnasto Ilmajoelta otti paikan Jurvajärveltä maaherra Ehrensvärdin päätöksellä 15.04.1699, jonka mukaan taloa tuli verottaa v:sta 1702 alkaen 1/4 manttaalilta (LK 17.-18.06.1699, ES2088 s. 18). Talvikäräjillä 1701 Antti Juhonp. esitti 12 vuoden pidennystä talon verotukseen ja manttaaliluvuksi 1/4 (LK 26. - 27.03.1701, ES2089 s. 582). Antin puoliso oli Maria Rekont. Niemi.

Antti Hanka hukkuu v. 1706. Taloon tuli vv. 1708-1714 isännäksi Marian uusi mies Matti Yrjänänp. Ilmajoelta. Talo oli sitten veroautiona vuoteen 1725. Vv. 1726-1727 isäntänä oli Heikki, siten talo oli taas autiona vv. 1728-1733, jonka jälkeen isäntänä oli Taneli Tanelinp. Viianen 1734-.

PERÄ, 3/8 manttaalia (v:sta 1708)

Martti Matinpoika Ylinen esitti maaherra Grassen päätöksen 8.07.1689 edeltäjänsä Elias Söyringinpojan uudistorpasta Jurvajärven Säläsoella sanoen, että vaikeana aikana v. 1696 Elias oli joutunut luopumaan torpanpaikasta (LK 26. - 27.03.1701, ES2089 s. 579-580). Eliaan poika Simuna Torstilasta kertoi v. 1710, että hänen isänsä oli myynyt talon kauppakirjalla 6.09.1696 Martille 130 taalerilla, josta oli suorittamatta 40 taaleria. Martti tuomittiin ne maksamaan (LK 30.09.-1.10.1710, ES2093 s. 679-680). Elias oli kotoisin Jalasjärveltä ja vaimo oli Riitta Paavont. Viianen. Martin puoliso oli Maria Erkinp. Peura. Poika Juho jatkoi seuraavana isäntänä

VAINIONPÄÄ, 3/8 manttaalia (v:sta 1708)

Uudisasukas Erkki Erkinp. Vainionpää esitti käräjäpääöksen 11.01.1692 ja maaherran muistion 28.09.1691 uudistorpasta, jonka tuolloin Erkki Tuomaanp. oli tahtonut ottaa ja halusi katselmuksen. Torpasta oli maaherran tarkastuspöytäkirja 16.10.1699, jossa talolle myönnettiin kuuden vuoden verovapaus niin, että sitä tuli verottaa v. 1707, (LK 26. - 27.03.1701, ES2089 ss. 578-579).

Maakirjan mukaan torpan oli aloittanut v. 1691 ensin Erkki Matinp. Vainionpää (puoliso Aune), mutta hän muutti Teuvaan v. 1698. Torpan uusi ottaja v:sta 1699 alkaen Erkki Erkinpoika oli syntynyt Kauhajoella ja tullut rengiksi Laihian Sillanpäähän. Laihian talvikäräjillä 1710 Erkki Vainionpää mainittiin Peuran vävyksi (LK 11. -

12.02.1710, ES2093 ss. 206-207), mutta kirkonkirjojen mukaan Erkki vihittiin 18.12.1704 Anna Juhontyttären kanssa (os. Rahnasto Ilmajoelta). Myös pojan Juhon vanhemmiksi on kastetuissa merkitty 8.06.1711 "Eric Wainio" ja "Anna Rahna". Poika Juho seurasi Erkkiä isäntänä v:sta 1736 alkaen.

VUORUSLUOMA ELI TAINUS, 1/4 manttaalia (v:sta 1711)

Matti Lassenp. esitti vuoden 1712 käräjillä edellisen käräjäpääöksen 21.10.1707, jonka nojalla autiosta otettua taloa Vuorusluomalla piti verottaa v. 1711 alkaen. Matti anoi pidennystä maksuun monien vastoinkäymisten ja mm. karjan varastamisen takia saaden kolmen vuoden pidennyksen (LK 30.08.1712, ES2094 s. 749). Matin puoliso oli Liisa Simunant. Hinssa Suorttilasta.

Matin isännöytsaika talossa oli vv. 1699-1717, jonka jälkeen hän osti Laihian Isonkylän Finnilän. Talon isäntäsuku vaihteli sitten Matin jälkeen useaan otteeseen. Tilaa viljeli vv. 1724-1726 Juho -niminen, jonka jälkeen tila oli autiona vv. 1727-1734. Talon osti v. 1735 kappalainen Ista Matinp. Reinius ja hänet oli merkitty isännäksi vuoteen 1738 asti, jolloin hän otti yhtiömieheksi Jeremias Yrjänänpojan. Jeremiaan jälkeen taloa asui Jaakko Antinpoika, jonka puoliso oli Riitta Juhont. Peura.

Asutuksen synty Järvenpään ja Närvijoen kyliin

Jurvajärven eteläpuolisella alueella, joka tunnetaan Järvenpään kylänä, ei ollut vielä pysyvää asutusta vuonna 1687. Suurelta osalta Teuvassa vaikuttaneen Hiipakan talon pojan Markku Martinpojan jälkeläisten voimin alkoi alueella vuodesta 1691 vilkas uudisasutus. Markun neljä poikaa Antti, Heikki, Jaakko ja Mikki Teuvan Kauppilasta aloittivat uudisviljelykset järven etelärannan tuntumassa. Tällöin perustettiin mm. Kesti, Peltokoski ja Mylläri. Alue luettiin tuolloin Teuvan puolelle.

Närvijoen uudisasuttaminen Riihiluomalle ja Mustaluomalle alkoi muutamaa vuotta ennen Järvenpään kylän asuttamista. Suuri osa talojen perustajista tai autiosta ottajista oli jurvalais- ja laihialaissyntyisiä. Tällöin perustettiin mm. Mäntylä, Närvä ja Putikka eli Talso. Aluksi Närvijoen talot luettiin Teuvaan ja välistä Pirttikylään.

Matti Lund

Ilmestynyt erikoisjulkaisu:

TARINAA KAUKOSEN TALOSTA JA ASUKKAISTA

**Ylistaron Kaukolan kylän ja Kaukosen talon
asutushistoriaa 1500-luvulta, 1700-luvulle**

Julkaisun sisältö painottuu selvittämään Kaukolan kylän asuttamista ja lähemmin siellä olevan Kaukosen taloa ja sen asukkaita 1700-luvun alkupuolelle saakka. Kaukosen suku leviää varsin tehokkaasti 1800-luvulla Kyrönmaan lisäksi Ilmajoelle ja Lapualle. Liisa Matintytär Kaukonen (s.6.1712) avioituu Ilmajoelle Elias Erkinpoika Latva-Nikkolan puolisoksi ja Maria Matintytär Kaukonen (s.9.4.1783) avioituu Lapualle Martti Kustaanpoika Antilan myöh. Takaluoman puolisoksi.

Hinta 20 mk + mahd. postikulut.

Yhteyshenkilöt:

Matti Lehtiö, Tapani Pihlajainen, Tapio Piirto

